

Statistics Sweden

Statistiska centralbyrån

Valdeltagande vid omvalen 2011

Valdeltagande vid omvalen 2011

Electoral Participation in the 2011 Re-elections

Statistics Sweden
2012

Tidigare publicering
Previous publication

Rapport 1: *Ja och nej till euron*.
Folkomröstningen om euron 2003.
Staffan Sollander & Richard Öhrvall, 2004
Rapport 2: *Väljartrender*. Sören Holmberg & Henrik Oscarsson, 2004
Rapport 3: *SCB:s demokratistatistik*, 2005
Rapport 4: *Nej till euron*. Henrik Oscarsson & Sören Holmberg, 2005
Rapport 5: *Demokratistatistik 2006*, 2006
Rapport 6: *Europaparlamentsvalen*. Henrik Oscarsson
& Sören Holmberg, 2007
Rapport 7: *Förtroendevalda i kommuner och landsting 2007*, 2008
Rapport 8: *Demokratistatistik 2008*, 2008
Rapport 9: *Därför vann Alliansen*. Henrik Oscarsson
& Sören Holmberg, 2006
Rapport 10: *Svenska Europaval*. Henrik Oscarsson
& Sören Holmberg, 2010

Producent
Producer

SCB, enheten för demokratistatistik
Statistics Sweden, Unit of Democracy Statistics
Box 24300, SE-104 51 Stockholm
+46 8 506 940 00
valstatistik@scb.se

Förfrågningar
Inquiries

Richard Öhrvall +46 8 506 941 58
richard.ohrvall@scb.se

Det är tillåtet att kopiera och på annat sätt mångfaldiga innehållet i denna publikation.

Om du citerar, var god uppge källan på följande sätt:

Källa: SCB, Demokratistatistik rapport 11, *Valdeltagande vid omvalen 2011*.

It is permitted to copy and reproduce the contents in this publication.

When quoting, please state the source as follows:

Source: Statistics Sweden, Democracy Statistics Report no 11,
Electoral Participation in the 2011 Re-elections.

Omslag/Cover: Ateljén, SCB. Illustration: Bodil Hedlund

ISSN 1654-5656 (online)

ISSN 1652-6945 (print)

ISBN 978-91-618-1554-8

URN:NBN:SE:SCB-2012-ME09BR1201_pdf (pdf)

Printed in Sweden
SCB-Tryck, Örebro 2012.01

Förord

Den 7 april 2011 gav regeringen Statistiska centralbyrån (SCB) i uppdrag att genomföra en studie om valdeltagande vid 2011 års omval till landstingsfullmäktige i Västra Götalands län och till kommunfullmäktige i Örebro kommun, nordöstra valkretsen. Den här rapporten redovisar huvudresultaten från den studien.

Vid SCB har Ulrika Eriksson och Linda Bergkvist ansvarat för undersökningens datainsamling. Vanja Hultkrantz har hjälpt till i frågor kring statistiska metoder. Många andra har också på olika sätt bidragit till studiens genomförande. SCB vill även rikta ett stort tack till länsstyrelserna, vilka har sammanställt efterfrågade uppgifter om valdeltagande.

Rapporten är skriven av Richard Öhrvall.

Statistiska centralbyrån i Stockholm 2011

Stina Andersson

Maj Eriksson Gothe

SCB tackar

Tack vare våra uppgiftslämnare – privatpersoner, företag, myndigheter och organisationer – kan SCB tillhandahålla tillförlitlig och aktuell statistik som tillgodoser samhällets informationsbehov.

Innehåll

A separate text in English is provided at the end of the publication, on page 75.

Förord	3
Sammanfattning	7
1. Inledning	9
Undersökningens upplägg	9
Andra relevanta undersökningar	10
Rapportens disposition	10
2. Att rösta eller inte rösta	13
Ett ojämlikt valdeltagande	14
3. Erfarenheter av omval	15
Överklaganden och omval	15
Valdeltagande vid tidigare omval	18
Omval i andra länder	20
4. Undersökningens upplägg	23
Datamaterial	23
Metod	25
5. Resultat	27
Röstberättigade och valresultat	27
Valdeltagande i olika geografiska områden	29
Valdeltagande i olika grupper	33
Vad påverkar valdeltagandet?	41
Förtida röstning och valdeltagande	45
Slutsatser	51
Fakta om statistiken	53
Detta omfattar statistiken	53
Population	53
Så görs statistiken	54
Definitioner och förklaringar	56
Statistikens tillförlitlighet	57
Bra att veta	58
Referenser	59

Tabellbilaga	61
Val till kommunfullmäktige	61
Val till landstingsfullmäktige.....	63
In English.....	75
Summary.....	75

Sammanfattning

Den 15 maj 2011 genomfördes omval till landstingsfullmäktige i Västra Götaland och kommunfullmäktige i Örebro, nordöstra valkretsen. Bakgrunden till omvalen var framför allt ett antal felaktigheter i rösthanteringen. Omval tillhör inte vanligheterna i Sverige, och det fanns därför inför dem en osäkerhet kring hur stor andel av de röstberättigade som skulle bege sig till valurnorna. Det visade sig att valdeltagandet i omvalen blev betydligt lägre än i de ursprungliga, ogiltigförklarade valen. I Västra Götaland sjönk andelen röstande med 37 procentenheter, från 81 till 44 procent. I den nordöstra valkretsen i Örebro kommun var motsvarande nedgång 20 procentenheter, från 83 till 63 procent. Båda dessa minskningar var större än i tidigare svenska omval.

Statistiska centralbyrån (SCB) har, på uppdrag av regeringen, analyserat valdeltagandet i 2011 års omval. I uppdraget ingick att analysera hur andelen röstande ser ut i olika grupper i den röstberättigade befolkningen, och hur valdeltagandet har förändrats i förhållande till de ordinarie valen 2010. SCB har därför genomfört en särskild undersökning av valdeltagandet i 2011 års omval. Undersökningen baseras på ett urval om över 18 000 röstberättigade personer. Dessutom används 2010 års valdeltagandeundersökning för jämförelser mellan de två valtillfällena.

I omvalet 2011 sjönk valdeltagandet i förhållande till de ordinarie valen inte bara totalt sett, utan även i samtliga berörda valdistrikt. När det gäller förtidsröstning innebar omvalen 2011 en minskad tillgänglighet i form av antalet förtidsröstningslokaler jämfört med de ordinarie valen. Dessutom var perioden för förtidsröstning en dryg vecka kortare vid omvalen. Även om det finns en viss osäkerhet i statistiken kan vi konstatera att förtidsröstandet minskade i omvalen. Det är dock svårt att hitta stöd för att det haft någon större inverkan på det totala valdeltagandet.

När det gäller valdeltagandet i olika befolkningsgrupper var det i de ordinarie valen 2010 högre bland kvinnor, äldre, svenska medborgare, inrikes födda, gifta, högutbildade och personer med högre inkomster. Och omvänt var deltagandet lägre bland män, yngre, utländska medborgare, utrikes födda, ej gifta, lågutbildade och personer med lägre inkomster. Samma mönster återfinns i omvalen 2011. Nedgången i valdeltagande är stor i samtliga dessa grupper.

Vissa skillnader förstärktes dock betydligt. I åldersgruppen 18-29 år mer än halverades valdeltagandet i omvalet i Västra Götaland. Skillnaden i valdeltagande mellan den åldersgruppen och gruppen 65 år och äldre var 4 procentenheter i 2010 års val. I 2011 års omval hade det avståndet ökat till 23 procentenheter. Sett ur andra perspektiv var nedgången mer jämn över olika grupper. Givet den kraftiga nedgången i valdeltagande i 2011 års omval ökade inte ojämlikheten i deltagandet så mycket som kunde befaras. Sammantaget innebar dock omvalen 2011 ett mer ojämnt valdeltagande än vad som var fallet vid de ordinarie valen 2010.

1. Inledning

Den 11 februari 2011 beslutade Valprovsningsnämnden att 2010 års val till landstingsfullmäktige i Västra Götalands län och till kommunfullmäktige i Örebro (nordöstra valkretsen) skulle göras om. Valmyndigheten beslutade därefter att omvalen skulle äga rum den 15 maj 2011.

Omval är inte något vanligt inslag i den svenska demokratin. Det är Valprovsningsnämnden som avgör ifall val ska göras om. Inför 2010 års val hade omval bara ägt rum fyra gånger sedan Valprovsningsnämnden inrättades 1975. I samtliga dessa fall avsåg omvalen val till kommunfullmäktige. Det fanns därför en osäkerhet kring hur högt valdeltagandet skulle bli i omvalen 2011, även om det fanns farhågor om ett lågt valdeltagande. Mot den bakgrunden gav regeringen den 7 april 2011 Statistiska centralbyrån (SCB) i uppdrag (Ju2011/2779/D) att genomföra en studie om valdeltagande vid 2011 års omval. I uppdraget ingår att analysera hur valdeltagandet ser ut i olika grupper av den röstberättigade befolkningen. Analysen ska innefatta jämförelser i förhållande till de ordinarie valen den 19 september 2010. Det nämns även i uppdraget att SCB ska undersöka om skillnader i fråga om möjligheter till att förtidsrösta jämfört med ordinarie val kan ha påverkat nivån på valdeltagandet.

Uppdraget avrapporterades den sista december 2011. Den här rapporten utgör en reviderad version av vad som tidigare har redovisats.

Undersökningens upplägg

SCB har lång erfarenhet av att studera valdeltagande. Sedan 1911 har SCB i samband med allmänna val genomfört särskilda undersökningar av valdeltagandet i olika befolkningsgrupper. Valdeltagandeundersökningen i samband med 2010 års val baseras på ett urval om närmare 110 000 röstberättigade personer. Uppgifter om valdeltagande kommer ifrån röstlängderna. Från SCB:s olika register hämtas information om urvalspersonerna, bland annat kön, ålder, födelse-land, civilstånd, utbildning och inkomst. Dessutom används urvalsdelar från SCB:s arbetskraftsundersökningar för att på så vis kunna utnyttja redan insamlad information.

För att studera valdeltagandet vid 2011 års omval har SCB använt ett urval som består av de personer som ingick i 2010 års undersökning och som även var röstberättigade i 2011 års omval. Därmed får undersökningen en paneldesign, vilket medför mer precisa skattningar av förändringar av valdeltagande i förhållande till 2010 års val. Totalt sett innefattar valdeltagandeundersökningen i samband med 2011 års omval ett urval om över 18 000 röstberättigade personer. Undersökningens upplägg beskrivs mer utförligt i kapitel 4.

Andra relevanta undersökningar

Det är i sammanhanget värt att nämna några andra undersökningar som också ger information kring 2011 års omval. I den undersökningsomgång av SCB:s Partisympatiundersökningen (PSU) som genomfördes i maj 2011 ställdes några extra frågor med anledning av omvalen. De personer som ingick i urvalet och som var folkbokförda i Västra Götaland fick frågor om partival i valet till landstingsfullmäktige 2010 och röstningsintention och partival i omvalet 2011. Det bör dock påpekas att utländska medborgare inte ingår i undersökningen och att den därmed inte täcker in alla grupper av röstberättigade i omvalet. Dessutom försvåras tolkningarna av intervju svaren då undersökningen hade en insamlingsperiod som sträckte sig över valdagen 15 maj 2011, vilket medför att några urvalspersoner fick frågor om partival innan valdagen medan andra fick motsvarande frågor efter valdagen. Trots dessa brasklappar ger undersökningen ändå en del intressanta resultat och har utgjort underlag till olika analyser. Dessa analyser gäller dock främst partival och tas därför inte upp i den här rapporten.

I samband med omvalet i Västra Götaland 2011 genomförde SOM-institutet vid Göteborgs universitet en särskild enkätundersökning (OmSOM 2011). Resultat från undersökningen kommer att avrapporteras i en särskild forskarantologi. Där kommer även andra källor att användas som underlag för analyser, bland annat officiell valstatistik, SCB:s valdeltagandeundersökning och olika webbpaneler. Antologin ska enligt planerna publiceras den 15 maj 2012.

Rapportens disposition

Rapporten är indelad i sex kapitel. I kapitel två ges en översiktlig bild av hur valdeltagande har betraktats inom forskningen. Det tredje kapitlet tar upp överklaganden av svenska val och de omval som dessa överklaganden i några fall har gett upphov till. I samma kapitel tar vi även upp en del erfarenheter av omval från våra

nordiska grannländer. Därefter följer ett kapitel som beskriver den undersökning av 2011 års omval som framför allt ligger till grund för den här rapporten. I det femte kapitlet studerar vi valdeltagandet vid 2011 års omval och hur det förhåller sig till de ursprungliga valen 2010. Vi ser bland annat närmare på hur förtidsröstningen såg ut i 2010 och 2011 års val. Rapportens viktigaste resultat och slutsatser läggs fram i det sjätte och avslutande kapitlet.

2. Att rösta eller inte rösta

Den representativa demokratins främsta kännetecken är att medborgarna genom fria och regelbundna val får avgöra vilka som ska styra över dem. Att rösta i allmänna val kan därför ses som den mest grundläggande formen av politiskt deltagande. Det är därför inte konstigt att nivån på valdeltagandet ofta betraktas som en indikator på demokratins tillstånd.

I tidiga studier av valdeltagande under första halvan av 1900-talet låg fokus ofta på själva valet (Franklin 2004; se även Tingsten 1937). Sett ur det perspektivet berodde ett lågt valdeltagande på att valets utgång inte var tillräckligt oviss eller att de politiska frågor som debatterades inte lyckades engagera medborgarna. Väljarnas engagemang ägnades inte samma uppmärksamhet. Detta förändrades senare, framför allt genom en artikel av Riker och Ordeshook (1957) där de, utifrån tidigare teorier presenterade av Downs (1957), poängterade att sannolikheten att en enskild röst påverkar valutfallet är närmast obefintlig.¹ Utifrån en rationalistisk utgångspunkt blir det därmed en paradox att så många ändå röstar. Skälen till att medborgare trots allt röstar i hög grad måste då vara av icke-materiell natur, som exempelvis att röstandet inger en känsla av att man uppfyllt sin plikt som medborgare.

Nästa milstolpe i forskningen kring valdeltagande utgörs av boken *Participation in America*, skriven av Verba och Nie (1972). Där lanserade de en modell för valdeltagande som fokuserade på individernas resurser. De visade att resursstarka individer, med exempelvis högre utbildning och inkomst, tenderar att ha ett större politiskt intresse, ett starkare medborgerligt engagemang och att även rösta i högre grad än mindre resursstarka individer. En annan viktig slutsats de presenterar i boken är att valdeltagande spelar roll för den politik som förs. Detta genom att ett högre deltagande i en viss grupp gör att politiker blir mer lyhörda till den gruppens önskemål.

¹ Här kan man invända att det faktiskt händer att en enskild röst faller avgörandet i ett val. Så skedde exempelvis i 2006 års val till kommunfullmäktige i Klippans kommun (se Öhrvall 2008a).

Denna resursmodell har senare utvecklats vidare för att även ta med det faktum att valdeltagandet också beror på vilken förmåga partier, intressegrupper och andra grupperingar har att mobilisera väljare (Verba, Schlozman & Brady 1995). På så vis vidgas fokus från att enbart handla om individuella faktorer. Senare forskning har tagit in ytterligare aspekter. För att kunna förklara skillnader i valdeltagande mellan olika länder har valsysteem, valadministration och institutioner fått en ökad uppmärksamhet, men även de tidiga teorierna kring själva valets betydelse har på nytt väckts till liv (Franklin 2002; Franklin 2004). Ett proportionellt valsysteem, möjlighet till förtidsröstning, valdag på helgen och röstplikt ger enligt internationella jämförelser ett högre valdeltagande (Franklin 2002). I Sverige uppfyller vi alla dessa kriterier förutom röstplikt.

Ett ojämlikt valdeltagande

När det gäller hur valdeltagandet ser ut i olika grupper är den internationella forskningen samstämmig: deltagandet är inte jämlikt. Privilegierade, resursstarka grupper tenderar att rösta i högre grad än andra (se t.ex. Franklin 2004). Av SCB:s valdeltagandeundersökningar framgår att så även är fallet i Sverige. Samtidigt bör vi komma ihåg att röstande i val ändå är mer jämlikt än övriga former av politisk deltagande (Lijphart 1997).

I boken *Political Behavior* (1937) formulerade Tingsten något han kallade "the law of dispersion". Utifrån studier av valdeltagande i olika länder kom Tingsten fram till att skillnader vad gäller andelen röstande i olika befolkningsgrupper är mindre ju högre det totala valdeltagandet är. I viss mån är det enkel aritmetik: är valdeltagandet väldigt högt totalt sett kan inte någon enskild delgrupp av större storlek ha ett lågt valdeltagande. Det är ändå en viktig poäng som Tingsten gör och den har på senare tid fått förnyad uppmärksamhet då den lyfts fram i en artikel av Lijphart (1997).

Då omvalen 2011, som vi kommer att visa senare, innebar en nedgång i valdeltagande i förhållande till 2010 års val, ger det oss en möjlighet att se om den nedgången, i enlighet med Tingstens teori, var större i de grupper som redan tidigare röstade i låg grad. För att göra det kommer vi att studera valdeltagandet efter olika bakgrundsvariabler som ofta används för att identifiera resursstarka grupper, såsom utbildning och inkomst.

3. Erfarenheter av omval

Innan vi går in i detalj på valdeltagandet vid 2011 års omval kan det vara värt att se närmare på tidigare erfarenheter av överklaganden och omval. I det här kapitlet gör vi därför en historisk tillbakablick över detta ur ett svenskt perspektiv. Vi tar även upp hur valdeltagandet har sett ut vid tidigare omval. Avslutningsvis lyfter vi även fram några erfarenheter av omval från andra länder som är relevanta i sammanhanget.

Överklaganden och omval

Valprövningsnämnden är den instans som fattar beslut vid överklaganden av allmänna val. Det är den enda instans som man kan vända sig till vid överklagande av valresultat och dess beslut kan inte överklagas. Sedan nämnden inrättades år 1975 och fram till och med 2010 års val har den tagit emot 400 överklaganden. I tabell 3.1 redovisas hur dessa överklaganden fördelar sig över tid och typ av val. Som framgår av tabellen avser drygt hälften av de 400 överklagandena 2010 års val. Det var inte bara ett stort antal överklaganden som kom in efter 2010 års val, utan de gällde även många skilda delar av valen. De 117 överklaganden som avsåg riksdagsvalet rörde 21 av de 29 valkretsarna, och de 92 överklaganden som gällde landstings- och kommunfullmäktigval rörde 10 landsting och 36 kommuner (Valprövningsnämnden 2011).

Valmyndigheten, som tar emot överklaganden, framhåller att en anledning till att överklagandena var så många kan vara att "även de skrivelser som kommit in som e-postmeddelanden utan underskrift godtagits som överklaganden, i enlighet med förvaltningslagens regler" (Valmyndigheten 2011). Att det med hjälp av ny teknik har blivit enklare att överklaga val kan således vara en bidragande orsak till det stora antalet överklaganden i samband med 2010 års val. En annan tänkbar orsak är det på många håll mycket jämna valresultatet.

Tabell 3.1
Överklaganden av val inkomna till valprövningsnämnden och beslut om omval, 1975–2010. Antal

År	Riksdag	Landsting	Kommun	Totalt	Beslut om omval
1976	1	2	6	9	
1979	4	-	6	10	Omval Hallsbergs kommun
1982	5	3	6	14	
1985	5	3	10	18	Omval Borgholms och Åre kommun
1988	0	1	7	8	
1991	7	2	9	18	
1994	8	6	13	27	
1998	9	7	16	32	
2002	9	5	16	30	Omval Orsa kommun
2006	5	7	13	25	
2010	117	-*	92*	209	Omval Västra Götalands landsting och Örebro kommun (nordöstra valkretsen)
Totalt	170	36	194	400	

Källa: Valprövningsnämnden 2011.

Kommentar: *=år 2010 särredovisas inte överklagande av landstingsfullmäktigval från kommunfullmäktigval.

Från det att Valprövningsnämnden inrättades 1975 och fram till 2010 års val hade nämnden fattat beslut om omval fyra gånger. Samtliga fyra gånger gällde det val till kommunfullmäktige. Det första fallet gällde 1979 års val till kommunfullmäktige i Hallsberg. Bakgrunden var att ett antal budröster hade hanterats felaktigt. Det gick inte att utesluta att felaktigheterna kunde ha påverkat mandatfördelningen i kommunen och nämnden fattade därför beslut om att omval skulle ske.

Valen till kommunfullmäktige 1985 ledde till omval i två kommuner. Omvalet i Borgholms kommun berodde på att partiet Kommunens Bästa, på grund av ett namnbyte, på valdagen nekades att lägga ut valsedlar i vallokaler. Detta ledde till att valet överklagades. Valprövningsnämnden gick på samma linje och fattade beslut om omval. Bakgrunden till omvalet i Åre var att lantbrevbärare i vissa fall hade missat att intyga att det var den röstberättigade som hade röstat, vilket medförde att vissa röster ogiltigförklarades. Eftersom det var små marginaler vid mandatfördelningen kunde inte Valprövningsnämnden utesluta att denna försummelse hade påverkat mandatfördelningen och beslutade därför att valet skulle göras om.

Därefter dröjde det 17 år innan nästa omval inträffade. Det gällde då 2002 års val till kommunfullmäktige i Orsa. Omvalet hade sin bakgrund i att företrädare för Sveriges Pensionärers Intresseparti (SPI) anmälde att en del förtidsröster inte räknats och att dessa röster kunde ha gett partiet ytterligare mandat i fullmäktige. Valprövningsnämnden kunde inte utesluta att så var fallet och utlyste omval.

Som tidigare nämnts var det ovanligt många överklaganden som kom in efter 2010 års val. Det tog närmare fem månader innan Valprövningsnämnden hunnit fattat beslut i alla ärenden. Överklagandena i riksdagsvalet avgjordes genom beslut den 17 december 2010. De olika överklagandena i landstings- och kommunval avgjordes genom beslut 19 och 31 januari samt 11 februari 2011. Valprövningsnämnden var enig i samtliga beslut. I två fall ledde överklagandena till omval. Det gällde dels valet till landstingsfullmäktige i Västra Götaland, dels valet till kommunfullmäktige i Örebro kommuns nordöstra valkrets. Den 23 februari beslutade Valmyndigheten att dessa omval skulle äga rum den 15 maj 2011.

När det gäller valet till landstingsfullmäktige i Västra Götaland var bakgrunden till beslutet framför allt att 15 röster på Centerpartiet försvunnit i hanteringen och därmed inte kommit med i den slutliga rösträkningen. Om Centerpartiet hade fått ytterligare 16 röster i den slutgiltiga rösträkningen hade partiet fått ett ytterligare mandat. Då det i valet även fanns felaktigt godkända budröster, väljare som inte fått rösta och oräknade förtidsröster togs beslut om att valet skulle göras om. Då felaktigheter förekommit i alla valkretsar fattades beslutet att omvalet skulle gälla hela landstinget.

Omvalet till kommunfullmäktige i Örebro kommuns nordöstra valkrets berodde på att 17 budröster felaktigt hade godkänts. Dessutom hade det brustit i ordningen i en röstningslokal. Då Folkpartiet bara hade behövt en till röst för att ta ytterligare ett mandat i kretsen var sannolikheten stor att den felaktiga rösthanteringen påverkat valutfallet.

Samtliga ovan nämnda omval har inneburit förändringar av mandatfördelningen i förhållande till hur det såg ut vid de ordinarie, ogiltigförklarade valen. Det som är av störst intresse för den här rapporten är hur valdeltagandet har sett ut vid omval i förhållande till ordinarie val, så i nästa avsnitt går vi vidare och studerar det närmare.

Valdeltagande vid tidigare omval

Som vi kunde konstatera i föregående avsnitt hade Valprövningsnämnden sedan den inrättades 1975 och fram till 2010 års val beslutat att fyra val skulle göras om. Samtliga dessa omval gällde val till kommunfullmäktige. De val som fick göras om var valet i Hallsberg 1979, i Borgholm och Åre 1985 och i Orsa 2002. I alla dessa fall genomfördes omvalet under året efter valåret.

I det senaste omvalet i Orsa år 2003 ökade valdeltagandet med 4 procentenheter. Det är dock undantaget. I de tre övriga omvalen sjönk valdeltagandet kraftigt jämfört med nivån vid det ordinarie valtillfället. I omvalet i Hallsberg 1980 minskade valdeltagandet med 15 procentenheter, i omvalet i Borgholm 1986 med 17 procentenheter och i omvalet i Åre samma år var minskningen 10 procentenheter. Sett till dessa fyra val är den genomsnittliga minskningen i valdeltagande vid omval 9 procentenheter. Samtidigt går det inte att se någon tydlig trend. Det var därmed inte på förhand givet hur stor andelen röstande skulle bli i omvalen i Västra Götaland och i Örebro.

Tabell 3.2

Svenska omval sedan 1975. Valdeltagande vid ordinarie valtillfälle och omval. Procent och procentenheter

Valår	Val	Ordinarie valtillfälle	Omval	Differens i %-enheter
1979	Hallsberg	91,0	76,1	-14,9
1985	Borgholm	88,4	71,4	-16,9
1985	Åre	86,9	77,0	-9,8
2002	Orsa	75,5	79,7	+4,2
2010	Örebro (nordöstra valkretsen)	83,4	63,3	-20,0
2010	Västra Götaland	80,6	44,1	-36,5

Källa: SCB:s valstatistik

Kommentar: omvalen skedde i samtliga fall året efter angivet valår.

Att valdeltagandet i 2011 års omval var svårt att förutspå berodde även på att det fanns en del betydande skillnader mellan dessa omval och de som ägt rum tidigare. Det gäller framför allt omvalet till landstinget i Västra Götalands län. Detta dels då det avser ett val på en annan politisk nivå än tidigare, dels då det är ett betydligt större omval sett till antalet röstberättigade. När det gäller omval till landsting finns inte motsvarande historik att luta sig mot. Dessutom hör Västra Götaland till de landsting som har fått ett utökat ansvarsområde och därför går under beteckningen regioner, vilket är ett

förhållandevis nytt inslag i den svenska demokratin.² När det gäller antalet personer som hade möjligheten att rösta är skillnaden enorm i förhållande till tidigare omval. De kommuner som tidigare har haft omval är små sett till antalet röstberättigade. Det är inte så konstigt: få röstberättigade innebär att få kan rösta och ett mindre antal röster innebär en större sannolikhet att någon eller några få röster har en avgörande inverkan på valresultatet. Och om några få röster kan ha betydelse på valresultaten kan några felaktigt hanterade röster få sådana konsekvenser att omval måste ske. I 2010 års val till landstingsfullmäktige i Västra Götaland var över 1,2 miljoner personer röstberättigade och av dem röstade nästan 1 miljon. Även om valet visserligen är indelat i valkretsar var det därför lite oväntat att ett mindre antal försvunna röster skulle vara av potentiell betydelse för utfallet.

Omvalet i Västra Götaland innebar att ungefär var sjätte röstberättigad i landet fick rösta om. Med den storleken på omvalet fanns möjligheten att valdeltagandets mekanismer skulle skilja sig från tidigare omval. Även omvalet till kommunfullmäktige i Örebro skiljer sig från tidigare omval. Visserligen var antalet röstberättigade i paritet med tidigare omval, men omvalet i Örebro avsåg endast en av fyra kommunvalkretsar. Det innebar att inte hela kommunen berördes av omvalet. Därmed var även huvuddelen av kommunens mandat redan fördelade och kända för dem som deltog i omvalet, vilket gav en speciell dimension till omvalet. En förändring över tid som fick särskild betydelse för Örebro gäller hur röstlängden fastställs. I de tre första omvalen som nämndes ovan gällde samma röstlängd vid omvalet som vid det ordinarie valtillfället. När omvalet i Orsa ägde rum hade lagstiftningen förändrats och en ny röstlängd upprättades 30 dagar innan omvalet. Det innebar att i förhållande till det ordinarie valtillfället kunde röstberättigade tillkomma och försvinna beroende på flyttningar till och från kommunen. Dessutom tillkom röstberättigade i form av personer som fyllt 18 år efter ordinarie valtillfället och fram till valdagen för omvalet. För Örebro innebar detta att vissa unga personer i den nordöstra valkretsen, där omvalet ägde rum, fick möjlighet att påverka vilka som företrädde dem i kommunpolitiken, medan andra i samma ålder boende i andra delar av kommunen inte fick samma möjlighet. Det är även

² Då valet till fullmäktige i Västra Götaland i valstatistiken benämns som val till landstingsfullmäktige i valstatistiken används begreppet landsting snarare än regioner i den här rapporten.

möjligt att vissa personer kan ha röstat två gånger i samma val om de har flyttat till den nordöstra valkretsen mellan ordinarie valtillfälle och omval.

Sammantaget kan vi säga att tidigare svenska erfarenheter av omval indikerade ett lägre valdeltagande än vid de ordinarie valtillfällena, även om det inte fanns någon tydlig tendens. Dessutom var omvalen i Västra Götaland och Örebro på många punkter annorlunda än tidigare omval, så det fanns anledning att ifrågasätta hur mycket vägledning de tidigare omvalen kunde ge. Även om det fanns farhågor om ett lågt valdeltagande var därför osäkerheten stor. Hur gick det då? Även om vi kommer att gå in på det mer i detalj senare kan vi redan här konstatera att omvalen 2011 innebar en större nedgång i valdeltagande än vid tidigare omval. I Örebros nordöstra valkrets sjönk valdeltagandet i förhållande till det ordinarie valet med 20 procentenheter till 63 procent. Och i omvalet till landstingsfullmäktige i Västra Götaland landade valdeltagandet på 44 procent. Det innebar en nedgång med närmare 37 procentenheter jämfört med det ursprungliga, överklagade valet. Vi kommer senare i den här rapporten att närmare studera valdeltagandet i 2011 års omval för att se hur det ser ut i olika grupper och om nedgången var lika stor på alla håll. Närmast lyfter vi dock blicken för att se vilka erfarenheter några andra länder har av omval.

Omval i andra länder

Som nämndes i föregående kapitel finns det en rad faktorer som hänger samman med nivån på valdeltagandet i ett land, såsom valsystem, rösträttsregler, med mera. För att jämföra erfarenheter av valdeltagande vid omval är det därför lämpligt att hitta länder som är förhållandevis jämförbara med Sverige. Av det skälet framstår de nordiska grannländerna som en naturlig utgångspunkt för sådana jämförelser. Det är också länder där valstatistiken är förhållandevis väl utvecklad.

Tyvärr finns, såvitt vi känner till, inte några sammanställningar över valdeltagande vid omval i olika länder. SCB har därför kontaktat statistikbyråerna i de övriga nordiska länderna och bett om information kring omval i modern tid och kring valdeltagandet i dessa omval i förhållande till de ordinarie, ogiltigförklarade valen. Det visade sig inte vara helt enkelt att få fram sådana uppgifter. En förklaring till detta kan vara att omval hör till ovanligheterna och därmed inte ägnats så stor uppmärksamhet. Vi har trots detta fått uppgifter om omval från statistikbyråerna i Danmark, Finland, Island och Norge.

Den isländska statistikbyrån (Hagstofa Islands) har meddelat att Island har haft omval vid val till kommunfullmäktige vid åtta tillfällen under tidsperioden 1970-2010. De har dock i dessa fall endast publicerat uppgifter avseende omvalen och inte de ordinarie, ogiltigförklarade valen. Därför har de inte kunnat bistå med uppgifter om skillnader i valdeltagande mellan ordinarie valtillfälle och omval.

Enligt uppgifter från Statistisk sentralbyrå i Norge har det inte förekommit några omval på kommunal nivå i modern tid. Däremot har omval skett i val till det norska parlamentet (Stortinget). I det norska stortingsvalet 1981 beslutades att valet skulle göras om i två fylken (län). Detta eftersom många förtidsröster felaktigt hade blivit godkända (SSB 1982). Valdeltagandet minskade i båda dessa fylken, men nedgången var olika stor. I Buskerud sjönk valdeltagandet med 3 procentenheter och i Troms sjönk det med 14 procentenheter. Buskerud hade redan i det ordinarie valet ett något högre valdeltagande, så den skillnaden förstärktes i och med omvalet. Eftersom rösterna räknades efter kön vet vi även att valdeltagandet sjönk något mer bland kvinnor än bland män. I båda dessa fylken och i landet i stort var valdeltagandet i det ordinarie valet högre bland män än bland kvinnor, så även den skillnaden förstärktes något vid omvalet. Samtidigt bör det nämnas att könsskillnaderna i valdeltagande var förhållandevis små även i omvalet: i Buskerud var andelen röstande bland män en halv procentenhet större än bland kvinnor och i Troms var skillnaden två procentenheter.

I Finland har det inte förekommit omval vid val till president, parlamentet eller Europaparlamentet. Däremot har det vid ett antal tillfällen inträffat omval vid val på kommunnivå. Från och med valet 1980 gäller det val i fem kommuner. Även i Danmark har omval skett på kommunnivå. Det gäller ett tillfälle på senare år, nämligen i en kommun i valet 1985.

I tabell 3.3 återges valdeltagandet i dessa omval och i det föregående, ordinarie valet. Som framgår av tabellen steg valdeltagandet i omvalet i den danska kommunen Midtdjurs, från 75 till 80 procent. Det bör i sammanhanget nämnas att det här var innan de kommunsammanslagningar som skett på senare år och Midtdjurs var en liten kommun med 5 460 röstberättigade vid omvalet 1986. Det är även värt att nämna att Danmark, till skillnad från Sverige, inte har kommunala val samtidigt som nationella val. De lokala valen får därmed inte någon draghjälp av nationella val. Samtidigt äger de danska kommunala valen ändå rum vid och ett och samma tillfälle i hela landet, vilket ändå gör att de får en nationell uppmärksamhet

som ett omval inte alltid får. I vilket fall, vi har visserligen bara ett omval i Danmark att jämföra med, men det omvalet gav ett högre valdeltagande.

Tabell 3.3**Omval på kommunnivå i Danmark och Finland. Valdeltagande vid ordinarie valtillfälle och omval. Procent och procentenheter**

Land	Valår	Val	Ordinarie valtillfälle	Omval	Differens i %-enheter
Danmark	1985	Midtdjur	74,6	80,1	+5,5
Finland	1980	Humppila	87,7	78,4	-9,3
	1996	Keminmaa	68,6	56,2	-12,4
	2008	Karkkila	59,7	46,3	-13,4
	2008	Kauniainen	75,7	64,1	-11,6
	2008	Vihti	58,3	42,0	-16,3

Källa: Danmarks statistik och Statistikcentralen, Finland.

I Finland har på senare år omval inträffat 1980, 1996 och 2008. År 2008 fick val i tre kommuner göras om. Detta på grund av felaktigheter i den nyligen introducerade elektroniska röstningen. De två tidigare omvalen berodde på felaktigheter i den manuella rösthanderingen. Liksom i Danmark äger kommunala val i Finland rum vid annan tidpunkt än de nationella valen. Till skillnad från i Danmark har dock alla finländska omval inneburit en tydlig nedgång i valdeltagande i förhållande till de ordinarie valen. Nedgången i de fem omvalen har varit mellan 9 och 16 procentenheter. Det är visserligen få observationer, men det är ändå värt att notera att minskningen är större i de omval där det ursprungliga valdeltagandet var lägre.

Sammanfattningsvis kan vi konstatera att omval inte bara hör till ovanligheterna i Sverige, utan även i våra nordiska grannländer är de sällsynta inslag. Även om det finns undantag så innebär omval även i dessa länder ett lägre valdeltagande än i de ordinarie valen.

Efter denna historiska tillbakablick är det dags att närmare studera valdeltagandet i 2011 års omval och hur det förhåller sig till valdeltagandet i de ursprungliga valen 2010. Innan vi ger oss i kast med resultaten är det dock på sin plats att mer utförligt beskriva den undersökning som ligger till grund för analysen av valdeltagandet. En sådan beskrivning ges i det följande kapitlet.

4. Undersökningens upplägg

I det här kapitlet ges en beskrivning av datamaterial och statistiska metoder som ligger till grund för de analyser av valdeltagandet i 2011 års omval som senare presenteras i kapitel 5.

Datamaterial

Uppgifter om valresultat och valdeltagande i olika geografiska områden som presenteras i den här rapporten är hämtade från SCB:s valstatistik, vilken i sin tur baseras på uppgifter från Valmyndigheten. Från Valmyndigheten kommer även information om förtidsröstning. För att få reda på hur valdeltagandet ser ut i olika befolkningsgrupper genomför SCB särskilda valdeltagandeundersökningar. Sådana undersökningar har i olika form genomförts sedan 1911. Resultaten från 2010 års undersökning publicerades år 2011 och finns tillgängliga på SCB:s webbplats och i SCB:s Statistikdatabasen. Den undersökningen har även använts som utgångspunkt för den särskilda studie av valdeltagandet vid 2011 års omval som presenteras i den här rapporten.

Eftersom valdeltagandeundersökningens syfte är att beskriva valdeltagandet i olika grupper är undersökningen uppbyggd av ett antal olika urval. För att allsidigt beskriva valdeltagandet bland svenska medborgare folkbokförda i Sverige används dels ett urval som kommer från SCB:s arbetskraftsundersökningar (AKU) och avser åldersgruppen 18-74, dels ett kompletterande urval bestående av äldre personer (utan övre åldersgräns). För att beskriva valdeltagande bland svenska medborgare som bor utomlands (utlands-svenskar) och i Sverige röstberättigade utländska medborgare dras separata urval från den preliminära röstlängden. I 2010 års valdeltagandeundersökning ingår dessutom utländska medborgare som ingår i urvalsdelen från arbetskraftsundersökningarna samt ett separat urval med svenska medborgare folkbokförda i Sverige som uppnått rösträttsålder sedan 2006 års allmänna val (förstagångsväljare). Totalt sett omfattar 2010 års valdeltagandeundersökning närmare 110 000 urvalspersoner.

För att beskriva valdeltagandet i 2011 års omval, och samtidigt få precisa skattningar av förändringar i valdeltagande i förhållande till 2010 års val, har SCB genomfört en studie där de urvalspersoner i valdeltagandeundersökningen 2010 och som även är röstberättigade

i 2011 års omval ingår. Dessutom har urvalet kompletterats med några individer för att representera de röstberättigade i omvalet 2011 som fyllt 18 år efter valdagen 2010.³ Totalt sett innebär det att 18 153 personer ingår i 2011 års valdeltagandeundersökning. Av dem är 17 727 personer i urvalet röstberättigade i omvalet i Västra Götaland och 426 personer i omvalet i Örebro.

Valdeltagandeundersökningens datainsamling går till på så vis att SCB framställer blanketter som skickas ut till länsstyrelserna. På blanketterna markerar länsstyrelserna om urvalspersonerna har röstat i respektive val samt om de har förtidsröstat. Uppgifter om valdeltagande hämtar länsstyrelserna från röstlängderna. Därefter skickas blanketterna in till SCB som skannar in materialet. När datamaterialet lästs in genomförs kontroller och vid behov kontaktas länsstyrelserna för att reda ut eventuella oklarheter. För den urvalsdelen som kommer ifrån SCB:s arbetskraftsundersökningar kan intervjusvar från den undersökningen användas för att få uppgifter om exempelvis sysselsättning och facklig tillhörighet. Dessutom kompletteras hela urvalet med uppgifter från SCB:s olika register för att få fram olika bakgrundsvariabler. För den här rapporten har uppgifter om kön, ålder, födelseland och civilstånd hämtats från SCB:s register över totalbefolkningen (RTB), uppgift om inkomst har tagits från SCB:s inkomst- och taxeringsregister (IoT) och uppgift om utbildning kommer från SCB:s utbildningsregister. Information om medborgarskap (svenskt eller utländskt) är baserad på uppgift om rösträtt enligt röstlängden. För att underlätta jämförelser mellan 2010 och 2011 års val har samma registerversioner använts för båda valtillfällena. Uppgift om ålder avser ålder vid årets slut och skiljer sig därmed mellan valtillfällena för respektive individ i datamaterialet.⁴

Det är värt att understryka att informationen om valdeltagande inte baseras på intervjusvar, utan det är det faktiska valdeltagandet som hämtas in från röstlängderna. Det innebär det inte finns några av de problem i form av mätfel som kan uppstå när man frågar intervju-personer om valdeltagande. Då vi i den här rapporten uteslutande använder oss av registerinformation för att redovisa statistiken efter olika bakgrundsvariabler har vi inte heller några problem med

³ Eftersom arbetskraftsundersökningarna har 15 år som nedre åldergräns har de urvalsdelen som härstammar därifrån använts för att ta med den gruppen. För mer information om de olika urvalsdelen, se kapitlet *Fakta om statistiken*.

⁴ För mer information om de olika variablerna, se kapitlet *Fakta om statistiken*.

bortfall. På så vis kan olika variablers samband med valdeltagande studeras utan att det finns någon risk för snedvridande effekter på grund av bortfall. Med andra ord kan vi analysera valdeltagandet i omvalet 2011 med hjälp av en stor urvalsundersökning med god kvalitet på insamlade uppgifter och utan bortfall.

Metod

De personer som ingår i valdeltagandeundersökningen har olika urvalssannolikhet. Därför använder vi vikter då vi tar fram olika resultat. Då vi, som nämnts, inte har något problem med bortfall behöver vi inte av det skälet göra någon justering av dessa vikter. Vi har dock ändå valt att göra en smärre viktjustering. Eftersom vi känner till hur stort valdeltagandet var totalt sett i respektive val har vi använt oss av den informationen för att kalibrera de skattningar som presenteras i rapporten. I kalibreringen har vi även använt viss information om antalet röstberättigade i olika grupper. Valdeltagandeundersökningen är en komplex undersökning med ett flertal olika urvalsdelar. Undersökningens design har beaktats i beräkningar av skattningar och tillhörande konfidensintervall.

Valdeltagandeundersökningen i samband med 2011 års omval skiljer sig i ett avseende från de valdeltagandeundersökningar som SCB har genomfört tidigare. Detta genom att undersökningens urvalsdelar även ingick i 2010 års undersökning. Undersökningen är med andra ord en panelundersökning där vi för de personer som ingår i undersökningen har uppgifter om valdeltagande både vid det ordinarie valtillfället och också det följande omvalet. På så vis erhålls mer precisa skattningar av förändringar i valdeltagande mellan de två valtillfällena än om man skulle använda separata urval för respektive val.⁵

I rapporten presenteras även ett antal statistiska modeller. Det som studeras i dessa modeller är olika variablers samvariation med valdeltagande, vilket innebär att den beroende variabeln i modellerna avser om respektive person i materialet har röstat eller inte. Eftersom den beroende variabeln är en dikotom variabel som endast kan anta två värden är sambandet mellan det som ska förklaras och de variabler som ska förklara inte linjärt. Det medför att vi inte kan

⁵ Det är i undersökningen ett mindre antal personer som var röstberättigade i omvalen i Västra Götaland eller Örebro men som inte var det vid det ordinarie valtillfället och vice versa. Det kan bero på att de uppnått rösträttsålder mellan valtillfällena eller flyttat etc. De utgör dock en mycket liten andel.

använda oss av vanlig linjär regression, utan valet av metod faller istället på logistisk regression. Även vid skattningar av dessa modeller har valdeltagandeundersökningens design tagits med i beräkningarna.

Vid logistisk regression är resultaten svårare att tolka än vid vanlig linjär regression. Svårigheten ligger i att en viss förändring av en förklarande variabel leder till olika sannolikhet för de olika utfallen på den beroende variabeln beroende på vad de övriga förklarande variablerna antar för värde. Exempelvis innebär det att om vi jämför skillnaden mellan mäns och kvinnors sannolikhet att rösta i en logistisk modell där även variablerna utbildning och inkomst ingår, så kan storleken på den könsskillnaden vara olika vid olika utbildnings- och inkomstnivåer. För att ändå kunna jämföra förklarande variabelers effekter kan man utgå från oddskvoter, vilka har konstanta värden oavsett övriga variabelers värden.

Oddskvoter är multiplikativa koefficienter, vilket innebär att oddskvoter över 1 motsvarar en positiv effekt, och omvänt motsvarar oddskvoter under 1 en negativ effekt. Då oddskvoter, som namnet antyder, är kvoter måste de vara större än noll. För att jämföra storleken på positiva och negativa oddskvoters effekt kan inversen av den negativa kvoten tas, eller vice versa. Eftersom oddskvoter kan vara svåra att ta till sig kommer vi framför allt att koncentrera oss på en verbal tolkning av modellernas resultat.⁶

⁶ För mer information kring logistisk regression, se exempelvis Hosmer och Lemeshows bok *Applied Logistic Regression* (2000).

5. Resultat

Vi flyttar nu fokus till valdeltagandet i 2011 års omval i Örebro och Västra Götaland och hur det förhåller sig till deltagandet i de ursprungliga, ogiltigförklarade valen 2010. Sett över längre tid har valdeltagandet i Sverige sjunkit, men både 2006 och 2010 års val innebar en stigande andel röstande. När det gällde 2011 års omval fanns dock farhågor om ett betydligt lägre valdeltagande. Som vi kunde konstatera i kapitel 3 har de flesta tidigare omval inneburit en lägre andel röstande än vid det ordinarie valtillfället. Innan vi går in på valdeltagandet i detalj kan det dock vara på sin plats att kortfattat beskriva de röstberättigade och omvalens resultat.

Röstberättigade och valresultat

Längre tillbaka i tiden fastställdes röstlängden en gång per år, vilket gjorde att samma röstlängd användes vid både ordinarie val och vid ett eventuellt omval. Enligt nu gällande lagstiftning fastställs en ny röstlängd i samband med omval. Det innebär att vissa personer tillkommer och andra försvinner i förhållande till röstlängden vid det ursprungliga valet. Detta beroende på att personer flyttar till eller från de områden som har omval. Dessutom hinner en del avlida och andra uppnå rösträttsåldern mellan valtillfällena.

Det var närmare 27 000 personer som försvann från röstlängderna i omvalet till landstingsfullmäktige i Västra Götaland 2011 i förhållande till det ordinarie valtillfället 2010. Samtidigt tillkom närmare 33 000 personer. I den senare gruppen ingick nästan 14 000 personer som blev röstberättigade eftersom de hann fylla 18 år efter valdagen 2010. Totalt sett steg antalet röstberättigade från 1 240 519 till 1 246 191.

I omvalet till Örebro kommunfullmäktige (nordöstra valkretsen) föll knappt 1 900 personer bort från röstlängden i förhållande till 2010 års val och drygt 2 100 personer tillkom. Bland dem som tillkom ingick drygt 300 personer som uppnått rösträttsåldern efter ordinarie valdag. Jämfört med 2010 års val steg antalet röstberättigade från 27 395 till 27 645 personer.

I tabell 5.1 presenteras valresultatet i 2011 års omval till kommunfullmäktige i Örebro, nordöstra valkretsen. Det var över 5 000 personer färre som begav sig till valurnorna i omvalet än i det ordinarie valet. Detta innebar att valdeltagandet i valkretsen minskade

med 20 procentenheter, från 83 till 63 procent. Omvalet innebar även vissa förändringar vad gäller rösternas fördelning. Det var framför allt Socialdemokraterna som gick framåt i omvalet. De ökade sin röstandel med 7,9 procentenheter till 47,2 procent. I övrigt var det endast Sverigedemokraterna som gick framåt, alla övriga partier fick se sina röstandelar minska i omvalet. Sett till de 17 mandatens fördelning var förändringarna små: Moderaterna tappade ett mandat till Socialdemokraterna. Bakgrunden till omvalet var att Folkpartiet hade fått ytterligare ett mandat i det ordinarie valet om ytterligare en röst tillfallit dem. Nu backade partiet i omvalet och fick därför även fortsatt nöja sig med ett mandat i valkretsen.

Tabell 5.1

Valresultat i omval till kommunfullmäktige i Örebro, nordöstra valkretsen, 2011 (förändring i förhållande till val 2010 inom parentes). Procent och antal

Val	Röster	Mandat
Moderaterna	20,3 (-1,5)	3 (-1)
Centerpartiet	5,5 (-0,2)	1 (-)
Folkpartiet	6,4 (-2,7)	1 (-)
Kristdemokraterna	6,4 (-0,1)	1 (-)
Miljöpartiet	4,3 (-1,7)	1 (-)
Socialdemokraterna	47,2 (+7,9)	8 (+1)
Vänsterpartiet	4,3 (-1,5)	1 (-)
Sverigedemokraterna	5,6 (+0,2)	1 (-)
Övriga	0,1 (-0,3)	0 (-)
Totalt	100	17
Röstberättigade	27 645 (+250)	
Röstande	17 512 (-5 323)	
Valdeltagande	63,4 (-20,0)	

Källa: SCB:s valstatistik

Omvalet till landstingsfullmäktige i Västra Götaland innebar en dramatisk nedgång av valdeltagandet. Det var 450 000 färre röstande jämfört med det ordinarie valet. Valdeltagandet sjönk från 81 till 44 procent. Med tanke på den väldigt stora skillnaden i valdeltagande är förändringarna i röstfördelningen modesta. För i stort sett alla partier är skillnaden i andel röster i förhållande till det ordinarie valet endast en eller två procentenheter. Även vad gäller mandatfördelningen är skillnaderna förhållandevis små. Socialdemokraterna var det parti som gick fram starkast. De fick ytterligare 5 mandat. Vägvalet ställde inte upp i det ordinarie valet, men i omvalet fick de 2,5 procent av rösterna. Det räckte dock inte till några mandat.

Omvalets förlorare var Sjukvårdspartiet som förlorade i stöd och därmed också tappade samtliga 7 mandat som de fick i det ordinarie valet.

Tabell 5.2

Valresultat i omval till landstingsfullmäktige i Västra Götaland 2011 (förändring i förhållande till val 2010 inom parentes). Procent och antal

Val	Röster	Mandat
Moderaterna	23,9 (-2,1)	38 (-1)
Centerpartiet	5,7 (+0,1)	9 (+1)
Folkpartiet	7,2 (-0,9)	11 (-1)
Kristdemokraterna	5,3 (-0,4)	9 (-)
Miljöpartiet	7,4 (+0,1)	12 (+1)
Socialdemokraterna	32,6 (+1,7)	52 (+5)
Vänsterpartiet	5,9 (-0,2)	9 (-)
Sverigedemokraterna	5,8 (+1,4)	9 (+2)
Sjukvårdspartiet	2,8 (-1,8)	0 (-7)
Vägvalet	2,5 (+2,5)	0 (-)
Övriga	0,8 (-0,5)	0 (-)
Totalt	100	149
Röstberättigade	1 246 191 (+5 672)	
Röstande	548 950 (-450 573)	
Valdeltagande	44,1 (-36,5)	

Källa: SCB:s valstatistik

Valdeltagande i olika geografiska områden

Av röstsammanräkningen kan vi utläsa valdeltagandet i olika geografiska områden. Den lägsta geografiska enheten vid val är valdistrikt. Det är det område som är knutet till en vallokal. Storleken kan variera men vanligen innefattar det 800-1 200 personer. I 2010 års allmänna val fanns det totalt sett 5 668 valdistrikt i landet.⁷

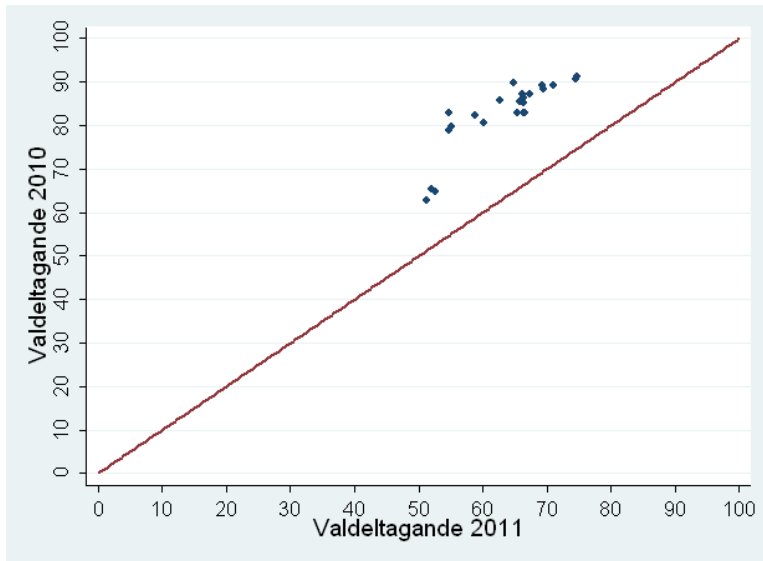
I diagram 5.1 redovisas valdeltagandet 2010 och 2011 efter valdistrikt för den nordöstra valkretsen i valet till kommunfullmäktige i Örebro. Varje punkt i diagrammet motsvarar ett av de 23 valdistrikt-
 en i valkretsen. Den vertikala axeln avser valdeltagandet i 2010 års val och den horisontella axeln avser valdeltagandet i 2011 års omval. Det innebär att ju högre upp i diagrammet en punkt är, desto högre var valdeltagandet i det distriktet i 2010 års val. Och ju längre till

⁷ Då Gotland är en landstingsfri kommun var antalet valdistrikt i val till landstingsfullmäktige 5 629.

höger en punkt befinner sig i diagrammet, desto högre var valdeltagandet i omvalet 2011. I diagrammet finns även en diagonal linje inritad. Längs den linjen skulle alla punkter befinna sig om valdeltagandet var detsamma vid de två valtillfällena. Om en punkt befinner sig till höger om linjen innebär det att valdeltagandet i det distriktet ökat i omvalet och om den befinner sig till vänster har det minskat. Avståndet horisontellt från linjen motsvarar hur stor ökningen eller minskningen är.

Som framgår av diagrammet minskade valdeltagandet i samtliga 23 valdistrikt i Örebro där omval ägde rum. Nedgången varierar mellan 12 och 28 procentenheter. Minskningen var inte störst i de distrikt som hade lägst valdeltagande 2010. Det var tre valdistrikt (Vivalla västra, norra och östra) som hade ett betydligt lägre valdeltagande än övriga distrikt i den nordöstra valkretsen i 2010 års val. Där låg valdeltagandet mellan 63 och 65 procent. Det distrikt som därefter hade det lägsta valdeltagandet låg på 79 procent. Dessa tre distrikt var visserligen även i 2011 års omval de distrikt som hade minst andel röstande, men avståndet till det distrikt som därefter hade det lägsta valdeltagandet hade då minskat till 2 procentenheter. Valdeltagandet sjönk inte heller mest bland de distrikt som hade det högsta valdeltagandet 2010. Det man kan konstatera är att även om minskningen i valdeltagande varierar en del mellan distrikten var den stor i samtliga distrikt.

Diagram 5.1
Valdeltagande i val till kommunfullmäktige i Örebro (nordöstra valkretsen) 2010 och 2011, efter valdistrikt

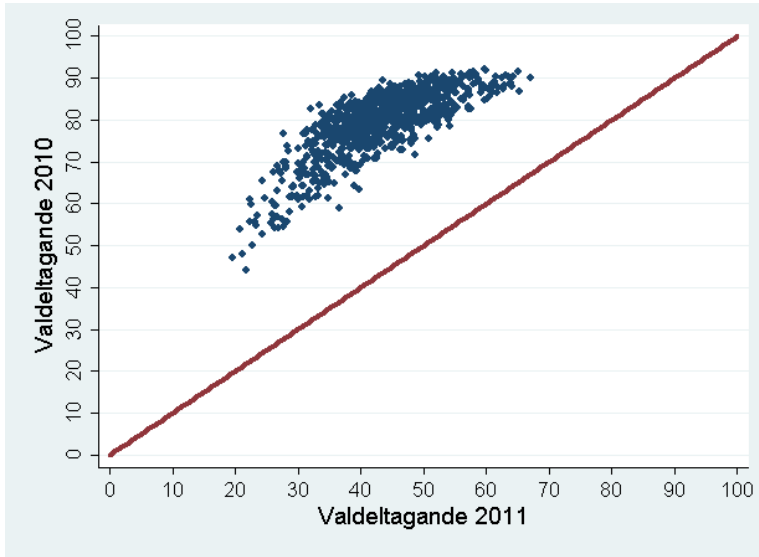

Källa: SCB:s valstatistik

Som tidigare nämnts sjönk valdeltagandet i omvalet till landstingsfullmäktige i Västra Götaland med 37 procentenheter i förhållande till det ordinarie valet. I samtliga av de 49 kommuner som ingår i Västra Götaland sjönk andelen röstande. Minskningen var minst i Göteborgs kommun där valdeltagandet sjönk med 32 procentenheter. I Åmål var minskningen störst. Där gick andelen röstande ned med 45 procentenheter till 32 procent.

Även om vi går ned till valdistriktsnivå var minskningen i valdeltagande i omvalet 2011 unison. I diagram 5.2 illustreras valdeltagandet i valen till landstingsfullmäktige i Västra Götaland 2010 och 2011 efter valdistrikt. Diagrammet är konstruerat på samma sätt som det tidigare redovisade diagrammet avseende omvalet till kommunfullmäktige i Örebro: varje punkt i diagrammet motsvarar ett valdistrikt och punkter till vänster om den diagonala linjen innebär att valdeltagandet har sjunkit i omvalet. Ju längre till vänster horisontellt sett från linjen en punkt befinner sig, desto större är nedgången. En punkt till höger om linjen hade inneburit att det valdistriktet hade ökat sitt valdeltagande i och med omvalet, men några sådana exempel har vi som sagt inte.

Diagram 5.2
Valdeltagande i val till landstingsfullmäktige i Västra Götaland 2010 och 2011, efter valdistrikt

Källa: SCB:s valstatistik

Totalt sett fanns det 957 valdistrikt i Västra Götaland och alla dessa finns representerade i diagrammet i form av punkter. Som framgår av diagrammet var det i omvalet en betydande nedgång i valdeltagande i samtliga valdistrikt. Minskningen varierar mellan 21 och 51 procentenheter. Hur stor minskningen är varierar även betydligt mellan valdistrikt som hade ungefär samma valdeltagande i det ordinarie valet. Det kan dock noteras att minskningen var något mindre i de valdistrikt som hade det lägsta valdeltagandet vid det ordinarie valet än i de som hade det högsta. Samtidigt innebar omvalet ändå en kraftig minskning av valdeltagandet i distrikt där det redan tidigare var mycket lågt. Det var 50 valdistrikt i Västra Götaland som i omvalet 2011 hade ett valdeltagande under 30 procent. De är nästan uteslutande distrikt med höga andelar utrikes födda och låginkomsttagare. I samtliga av de 10 valdistrikt där valdeltagandet var som lägst var över hälften av de röstberättigade födda utomlands.

Detta var några inledande betraktelser av valdeltagandet i 2011 års omval utifrån statistik över valresultatet och antalet röstande i olika geografiska områden. Vi går nu över till att studera valdeltagandet i olika grupper av röstberättigade och använder oss därför i rester-

ande del av kapitlet av analyser baserade på SCB:s valdeltagandeundersökningar 2010 och 2011, vilka redogjordes för i föregående kapitel.

Valdeltagande i olika grupper

Efter den allmänna rösträttens införande 1921 följde en lång period av stigande valdeltagande. Visserligen steg inte valdeltagandet vid varje enskilt val, men det fanns en tydligt stigande trend fram till och med mitten av 1970-talet. I riksdagsvalet 1976 valde 91,8 procent av de röstberättigade att delta, vilket är det hittills högsta valdeltagandet. Till det höga valdeltagandet då bidrog förmodligen en dramatisk och hätsk valkampanj och ett ovanligt stort politiskt intresse i väljarkåren (Esaiasson 1990:264-270). Även i val till landstings- och kommunfullmäktige var valdeltagandet högt då, över 90 procent röstade. Sedan dess har andelen röstande minskat. Framför allt gick valdeltagandet ned i 1988 och 1998 års val. De senaste två valen har dock inneburit ett trendbrott och valdeltagandet har stigit betydligt. I 2010 års riksdagsval röstade 84,6 procent av de röstberättigade. Motsvarande siffror för valen till landstings- och kommunfullmäktige var 81,0 respektive 81,6 procent.

Även om det svenska valdeltagandet totalt sett ligger på en internationellt sett hög nivå (IDEA 2002; IDEA 2004), finns det sedan länge stora skillnader mellan olika samhällsgrupper när det gäller andelen röstande. Deltagandet är betydligt lägre bland unga, ensamstående, lågutbildade och arbetslösa, medan det är högre bland äldre, sammanboende, högutbildade och sysselsatta. Dessutom tyder statistiken på att dessa ojämlikheter tilltog under den period då valdeltagandet sjönk (Järnbert & Öhrvall 2003). Nedgången i valdeltagande skedde alltså framför allt i de grupper som redan tidigare deltog i mindre utsträckning. När valdeltagandet har stigit i de två senaste valen har det också i huvudsak stigit mer i de grupper som har ett lägre deltagande. En intressant fråga blir därför om valdeltagandet i och med omvalet 2011 sjunkit mer i de grupper som redan tidigare röstade i lägre grad.

Minskat valdeltagande bland yngre

Omvalet till Örebro kommunfullmäktige är som tidigare nämnts speciellt då det endast gäller en av fyra valkretsar. Då det statistiska underlag vi har att använda oss av dessutom är betydligt mindre än för Västra Götaland presenterar vi här endast några grundläggande redovisningar för det valet. I tabell 5.3 redovisas skattningar av

valdeltagandet i 2010 och 2011 års val till kommunfullmäktige i Örebro (nordöstra valkretsen) efter kön och ålder. Även om åldersindelningarna här är förhållandevis grova finns en inte obetydlig osäkerhet i siffrorna. I rapportens tabellbilaga finns samma skattningar med tillhörande konfidensintervall redovisade. Där återfinns även motsvarande tabell för valdeltagandet i 2010 års val till kommunfullmäktige för hela riket.

I det ordinarie valet 2010 låg valdeltagandet i valet till kommunfullmäktige i Örebros nordöstra valkrets på 83,4 procent, vilket var två procentenheter över nivån för hela riket. I omvalet minskade dock andelen röstande med 20 procentenheter. Undersökningens resultat antyder en större nedgång bland män än bland kvinnor, men trots att skillnaden är stor är den inte statistiskt säkerställd. Däremot kan vi konstatera att nedgången i valdeltagande är avsevärt större bland dem under 50 år än bland äldre. Även i det ordinarie valet fanns en sådan skillnad, men den var då betydligt mindre. Det lägre valdeltagandet i omvalet innebar med andra ord ett mer ojämnt valdeltagande sett till olika åldersgrupper.

Tabell 5.3

Val till kommunfullmäktige i Örebro (nordöstra valkretsen) efter kön och ålder, 2010 och omval 2011. Procent och procentenheter

Ålder	Ordinarie val 2010			Omval 2011			Differens i procentenheter		
	Män	Kv.	Totalt	Män	Kv.	Totalt	Män	Kv.	Totalt
18-49 år	81	80	80	41	56	49	-40	-24	-32
50- år	91	84	87	84	79	81	-7	-5	-5
Samtliga	85	82	83	60	67	63	-25	-15	-20

Källa: SCB:s valstatistik

Kommentar: Med ålder avses ålder vid respektive valårs slut. För fullständiga tabeller med felmarginaler, se rapportens bilagor.

Vi lämnar därmed omvalet i Örebro kommun för att i resterande del av det här avsnittet fokusera på omvalet till landstingsfullmäktige i Västra Götaland. Som tidigare nämnts var omvalet i Västra Götaland väldigt stort sett till antalet röstberättigade. Var sjätte röstberättigad fick åter bege sig till valurnorna. Det är därför inte så förvånande att valdeltagandet i olika grupper i 2010 års val i Västra Götaland i allt väsentligt låg mycket nära hur det såg ut i landet totalt sett. I rapportens tabellbilaga finns samma redovisningar av valdeltagande i olika befolkningsgrupper som här redovisas, men avseende hela riket i

2010 års val till landstingsfullmäktige. Där finns även redovisningar av konfidensintervall för de skattningar som presenteras nedan.

I tabell 5.4 redovisas valdeltagandet i 2010 och 2011 års val till landstingsfullmäktige i Västra Götaland efter kön och ålder. För det ordinarie valet 2010 känner vi igen mönstren från tidigare valdeltagandeundersökningar. Kvinnor röstar i högre grad än män. Andelen röstande är större högre upp i åldrarna med undantag för de allra äldsta. I de senaste valen, då valdeltagandet har stigit, har skillnaderna efter ålder minskat något.

Tabell 5.4

Val till landstingsfullmäktige i Västra Götalands län efter kön och ålder, 2010 och omval 2011. Procent och procentenheter

Ålder	Ordinarie val 2010			Omval 2011			Differens i procentenheter		
	Män	Kv.	Totalt	Män	Kv.	Totalt	Män	Kv.	Totalt
18-29 år	75	75	75	33	34	33	-42	-41	-42
30-49 år	79	85	82	36	41	38	-43	-44	-43
50-64 år	83	86	85	45	53	49	-38	-33	-36
65- år	82	77	79	58	54	56	-24	-23	-24
Samtliga	80	81	81	42	46	44	-37	-36	-37

Källa: SCB:s valstatistik

Kommentar: Med ålder avses ålder vid respektive valårs slut. För fullständiga tabeller med felmarginaler, se rapportens tabellbilaga.

I omvalet i Västra Götaland förstärktes könsskillnaden något, även om valdeltagandet minskade betydligt bland både män och kvinnor. Sett till ålder gick valdeltagandet ned kraftigt i alla åldersgrupper, men ändå var nedgången betydligt större bland dem under 50 år än bland äldre. I åldersgruppen 18-29 år mer än halverades valdeltagandet. Skillnaden i valdeltagande mellan den åldersgruppen och gruppen 65 år och äldre var 4 procentenheter i 2010 års val. I 2011 års omval hade det avståndet ökat till 23 procentenheter. Omvalet 2011 innebar med andra ord kraftigt ökade åldersskillnader i valdeltagande i både Örebro och Västra Götaland.

Lågt valdeltagande bland utländska medborgare

I Sverige har även utländska medborgare rösträtt i kommunala val.⁸ Valåret 1976 utgjorde det första tillfället då utländska medborgare fick rösta i val till kommun- och landstingsfullmäktige. Det var 60 procent av dem som valde att utnyttja det tillfället, vilket utgör ett rekord vad gäller valdeltagande bland utländska medborgare. Därefter har dock andelen röstande avtagit kraftigt. I 2010 års val till landstingsfullmäktige var valdeltagandet bland utländska medborgare 35 procent, vilket innebär en nedgång med 25 procentenheter sedan 1976. Under samma period minskade valdeltagandet totalt sett med 9 procentenheter.

Bland svenska medborgare röstade 84 procent i 2010 års val till landstingsfullmäktige. Valdeltagandet är alltså betydligt lägre bland utländska medborgare. Det bör dock nämnas att det finns stora olikheter inom gruppen. Bland annat finns det skillnader i valdeltagande bland de utländska medborgarna som hänger samman med vilket land de är medborgare i (Öhrvall 2008b).

Av tabell 5.5 framgår hur valdeltagandet ser ut bland svenska och utländska medborgare i 2010 och 2011 års val till landstingsfullmäktige i Västra Götaland. Andelen röstande minskade i båda grupperna, men nedgången var mycket mindre bland utländska medborgare – 17 jämfört med 38 procentenheter. Samtidigt bör det understrykas att för utländska medborgare innebär det en betydande nedgång från en redan tidigare mycket låg nivå. Detta innebär att i 2011 års val röstade endast var femte utländsk medborgare.

⁸ För mer information om olika grupper röstande och rösträttskriterier, se avsnittet *Fakta om statistiken*.

Tabell 5.5**Val till landstingsfullmäktige i Västra Götalands län efter kön och medborgarskap, 2010 och omval 2011. Procent och procentenheter**

Medborgarskap	Ordinarie val 2010			Omval 2011			Differens i procentenheter		
	Män	Kv.	Totalt	Män	Kv.	Totalt	Män	Kv.	Totalt
Svenska medborgare	82	83	83	44	47	45	-39	-36	-38
Utländska medborgare	35	40	37	20	22	21	-16	-18	-17
Samtliga	80	81	81	42	46	44	-37	-36	-37

Källa: SCB:s valstatistik

Kommentar: För fullständiga tabeller med felmarginaler, se rapportens tabellbilaga.

Alla utländska medborgare är inte födda utomlands, men de allra flesta är det. Gruppen utrikes födda är dock mycket större än så. De flesta utrikes födda är svenska medborgare. I 2010 års val till landstingsfullmäktige utgjorde de utländska medborgarna 5 procent och de utrikes födda 15 procent av de röstberättigade. Det är väl känt att valdeltagandet är betydligt lägre bland dem som är födda utanför Sverige, och det finns ett antal studier som beskriver valdeltagandet i gruppen (se framför allt Adman & Strömblad 2000; Oskarsson 2003; Öhrvall 2006). I 2010 års landstingsval uppgick andelen röstande bland utrikes födda till 60 procent. Det kan jämföras med 85 procent bland inrikes födda.

Det bör nämnas att inte heller utrikes födda är någon homogen grupp. Den består av personer som har flyttat till Sverige från olika delar av världen och av olika anledningar och de har varit olika lång tid i Sverige. Dessa aspekter hänger även samman med benägenheten att rösta. Valdeltagandet är framför allt lägre bland de utrikes födda som kommer ifrån Afrika, Asien och de delar av Europa som inte tillhör EU. Invandrade från Norden, Nordamerika och Oceanien samt Sydamerika röstar relativt sett i högre grad (Öhrvall 2008b). Samtidigt bör det poängteras att även om det finns variationer i valdeltagande efter invandrades födelseland är valdeltagandet i samtliga av dessa grupper lägre än bland inrikes födda.

I tabell 5.6 presenteras valdeltagande bland inrikes och utrikes födda i valen till landstingsfullmäktige i Västra Götaland 2010 och 2011. Som framgår av tabellen minskade valdeltagandet kraftigt i båda grupper, om än något mindre bland utrikes födda. I omvalet

2011 röstade endast 28 procent av utrikes födda, vilket kan jämföras med 47 procent bland inrikes födda. Det är här värt att poängtera att även om nedgången i valdeltagande var några procentenheter mindre bland utrikes födda var det från en redan tidigare låg nivå. Om vi istället utgår från de röstande i 2010 års val kan vi se att den procentuella nedgången i valdeltagande var något större bland utrikes födda (31/60 jämfört med 37/85).⁹ Detta innebär att de röstande i omvalet 2011 var mindre representativa än de röstande 2010 med avseende på andelen utrikes födda.

Tabell 5.6
Val till landstingsfullmäktige i Västra Götalands län efter kön och födelseland, 2010 och omval 2011. Procent och procentenheter

Födelseland	Ordinarie val 2010			Omval 2011			Differens i procentenheter		
	Män	Kv.	Totalt	Män	Kv.	Totalt	Män	Kv.	Totalt
Inrikes födda	84	85	85	45	49	47	-39	-36	-37
Utrikes födda	57	62	60	26	30	28	-31	-32	-31
Samtliga	80	81	81	42	46	44	-37	-36	-37

Källa: SCB:s valstatistik

Kommentar: För fullständiga tabeller med felmarginaler, se rapportens tabellbilaga.

Stora nedgångar i många grupper

Det är känt från tidigare valdeltagandeundersökningar att gifta röstar i högre grad än de som inte är det. Det är dock inte själva äktenskapet i sig som hänger samman med benägenheten att rösta, utan vi ser samma skillnader när vi jämför sammanboende med ensamstående. Eftersom som vi i den här rapporten uteslutande använder oss av registeruppgifter använder vi oss ändå av indelningen i gifta och ej gifta för att studera valdeltagandet.¹⁰

I 2010 års val till landstingsfullmäktige i Västra Götaland var valdeltagandet 11 procentenheter högre bland gifta än bland ej gifta. Nedgången i valdeltagande i omvalet var ungefär lika stor i båda grupperna, men skillnaden i valdeltagande ökade ändå något.

⁹ Detta märks även genom att valdeltagandet bland inrikes födda i 2010 års val var 1,4 gånger högre än bland utrikes födda, och i 2011 års val 1,7 gånger högre.

¹⁰ Till gifta räknas även registrerade partners.

Tabell 5.7**Val till landstingsfullmäktige i Västra Götalands län efter kön och civilstånd, 2010 och omval 2011. Procent och procentenheter**

Civilstånd	Ordinarie val 2010			Omval 2011			Differens i procentenheter		
	Män	Kv.	Totalt	Män	Kv.	Totalt	Män	Kv.	Totalt
Gifta	87	88	87	52	53	52	-35	-34	-35
Ej gifta	75	77	76	36	40	38	-39	-37	-38
Samtliga	80	81	81	42	46	44	-37	-36	-37

Källa: SCB:s valstatistik

Kommentar: Till gifta räknas även registrerade partners. För fullständiga tabeller med felmarginaler, se rapportens tabellbilaga

Det finns ett tydligt samband mellan utbildningsnivå och benägenheten att rösta. Det sambandet återfinns vi även i Västra Götaland. I 2010 års val röstade där 72 procent av dem med förgymnasial utbildning. Det kan jämföras med 80 procent bland dem med gymnasial utbildning och 90 procent bland dem med eftergymnasial utbildning.

I omvalet 2011 minskade valdeltagandet framför allt bland dem med gymnasial utbildning. I den gruppen minskade valdeltagandet med 41 procentenheter. Det bör här nämnas att det finns en åldersdimension bakom dessa siffror. De som har en gymnasial utbildning är huvudsakligen yngre personer, medan de med endast förgymnasial utbildning till stor del är äldre. Som vi såg tidigare i kapitlet gick valdeltagandet ned kraftigt bland yngre, vilket hänger samman med den något större nedgången i valdeltagande bland dem med gymnasial utbildning.

Nedgången i valdeltagande var dock mycket stor i alla tre utbildningsgrupper. Vi ser därmed samma mönster i valdeltagande även i omvalet, men då på en mycket lägre nivå. Och ojämlikheten med avseende på utbildning var något större i 2011 års omval än i 2010 års ordinarie val.

Tabell 5.8**Val till landstingsfullmäktige i Västra Götalands län efter kön och utbildningsnivå, 2010 och omval 2011. Procent och procentenheter**

Utbildning	Ordinarie val 2010			Omval 2011			Differens i procentenheter		
	Män	Kv.	Totalt	Män	Kv.	Totalt	Män	Kv.	Totalt
Förgymnasial	74	71	72	36	40	38	-38	-32	-35
Gymnasial	79	82	80	38	41	40	-41	-41	-41
Eftergymnasial	89	91	90	57	58	58	-32	-33	-32
Samtliga	80	81	81	42	46	44	-37	-36	-37

Källa: SCB:s valstatistik

Kommentar: Utbildning avser högsta slutförda utbildning enligt SCB:s utbildningsregister per 1 januari 2010. För fullständiga tabeller med felmarginaller, se rapportens tabellbilaga.

I tabell 5.9 redovisas valdeltagande i 2010 års ordinarie val och 2011 års omval efter inkomst. Inkomstnivåerna är indelade i inkomstkvintiler. De motsvarar befolkningen indelade i fem grupper efter inkomst, från dem med de lägsta inkomster till dem med de högsta. De som nolltaxerar eller saknar deklarerad inkomst är en väldigt disparat grupp och de redovisas därför i en särskild kategori. I det ordinarie valet 2010 var valdeltagandet högre ju högre inkomst. Andelen röstande var 20 procentenheter högre bland dem i den högsta inkomstkvintilen jämfört med dem i den lägsta. I omvalet sjönk valdeltagandet kraftigt i samtliga inkomstklasser. Det ojämlika valdeltagandet kvarstod därmed på en ny lägre nivå. Om vi ser till de röstande så var de i omvalet mindre representativa för de röstberättigade än i det ordinarie valet sett till inkomst.

Tabell 5.9

Val till landstingsfullmäktige i Västra Götalands län efter kön och inkomst, 2010 och omval 2011. Procent och procentenheter

Inkomst-kvintil	Ordinarie val 2010			Omval 2011			Differens i procentenheter		
	Män	Kv.	Totalt	Män	Kv.	Totalt	Män	Kv.	Totalt
Nolltaxerare eller uppgift saknas	57	53	55	26	28	27	-30	-25	-28
Kvintil 1	70	73	72	29	37	34	-41	-36	-38
Kvintil 2	71	78	76	45	45	45	-27	-34	-31
Kvintil 3	80	88	85	43	46	45	-37	-42	-40
Kvintil 4	85	90	87	41	55	47	-44	-35	-40
Kvintil 5	91	94	92	54	64	57	-37	-30	-35
Samtliga	80	81	81	42	46	44	-37	-36	-37

Källa: SCB:s valstatistik

Kommentar: Inkomstuppgifterna är hämtade från SCB:s inkomst- och taxeringsregister (IoT). Med inkomst avses här summan av den sammanräknade förvärvsinkomsten, dvs. inkomst av tjänst och inkomst av näringsverksamhet. Inkomst av kapital ingår inte. Inkomstklasserna är beräknade som inkomstkvintiler. De är beräknade utifrån hela Sveriges befolkning 18 år och äldre. De personer som saknar deklarerad inkomst eller av andra skäl inte deklarerat någon inkomst redovisas i en särskild kategori och ingår inte i beräkningen av kvintiler. Exempelvis innebär detta att de personer som ingår i den första inkomstkvintilen tillhör de 20 procent av befolkningen, 18 år och äldre, som har lägst inkomster, osv. Uppgifterna avser inkomster under år 2008 enligt 2009 års taxering. För fullständiga tabeller med felmarginaler, se rapportens tabellbilaga.

Vad påverkar valdeltagandet?

Vi har hittills i det här kapitlet kunnat konstatera att valdeltagandet är olika högt i olika befolkningsgrupper och att valdeltagandet i 2011 års omval sjönk kraftigt i alla studerade grupper. Samtidigt vet vi att en del av de aspekter utifrån vilka vi har studerat valdeltagandet hänger samman. Exempelvis finns ett samband mellan utbildningsnivå och inkomst, och mellan civilstånd och ålder. En intressant fråga blir då hur valdeltagandet ser ut om vi studerar dessa aspekter samtidigt. Det kan vi göra med hjälp av statistiska modeller, och här använder vi oss av logistiska regressionsmodeller (för mer information kring metodval, se kapitel 4).

Det vi ska förklara i dessa modeller är valdeltagande, vilket därmed blir vår beroende variabel. Som oberoende, eller förklarande, variabler ingår variabler som motsvarar de bakgrundsviabler vi studerade i det föregående avsnittet, dvs. kön, ålder, medborgarskapsland, födelseland, civilstånd, utbildning och inkomst. När det gäller utbildning delar vi endast in den i två kategorier: med eller

utan eftergymnasial utbildning.¹¹ Det innebär att variabeln blir dikotom och endast kan anta två värden. Detsamma gäller för kön, medborgarskapsland, födelseland och civilstånd. I modellerna ser vi därmed effekten av att vara kvinna, utländsk medborgare, utrikes född respektive gift. När det gäller ålder är den variabeln klassindeldad med åldersgruppen 18-29 år som referenskategori. Detta innebär att för de övriga ålderskategorierna estimeras effekten på valdeltagandet i förhållande till den referenskategorin.¹² Slutligen ingår inkomst i modellerna i form av en kontinuerlig variabel. Modellens koefficienter motsvarar effekten av en ökning av den månatliga förvärvsinkomsten med 1 000 kronor.

I tabell 5.10 redovisas skattade modeller för valdeltagandet i Västra Götaland i 2010 års val och i 2011 års omval. För respektive valår redovisas i en första kolumn de olika variablerna bivariat, dvs. för varje variabel har en modell skattats där endast respektive variabel ingår som förklarande variabel, utan kontroll för övriga variabler. I en andra kolumn redovisas en modell där samtliga variabler ingår. I rapportens tabellbilaga finns dessutom motsvarande modeller för hela landstingsvalet 2010. Utan att gå in på dem i detalj kan det nämnas att dessa modeller visar att sambanden mellan de olika variablerna och valdeltagande ser ungefär likadana ut för Västra Götaland som för landet i stort.

¹¹ Detta eftersom, som tidigare nämnts, uppdelningen i förgymnasial och gymnasial utbildning som högsta utbildning till stor del beror på ålder.

¹² Ofta brukar modeller över valdeltagande skattas med ålder och den kvadrerade åldern som förklarande variabler. Detta innebär att man antar att ålder har ett kurvlinjärt samband med valdeltagande. Sådana modeller har vi testat även här, men de har inte gett signifikanta samband, så därför har vi istället valt att klassindela ålder. Detta har även fördelen att det blir konsekvent i förhållande till den tidigare redovisningen av valdeltagande efter ålder.

Tabell 5.10
Valdeltagande i val till landstingsfullmäktige i Västra Götaland 2010 och 2011. Logistisk regressionsmodell. Oddskvoter

Variabel	Val 2010		Omval 2011	
	Bivariat	Full modell	Bivariat	Full modell
Kvinna	1,10 (1,00-1,22)	1,26** (1,13-1,41)	1,15** (1,06-1,24)	1,18** (1,08-1,29)
30-49 år	1,45** (1,30-1,62)	0,72** (0,61-0,85)	1,23** (1,11-1,36)	0,74** (0,65-0,84)
50-64 år	1,83** (1,61-2,09)	0,83* (0,68-1,00)	1,93** (1,72-2,16)	1,19* (1,03-1,37)
65- år	1,27** (1,08-1,49)	0,72** (0,59-0,89)	2,53** (2,21-2,90)	1,92** (1,65-2,24)
Utländsk medborgare	0,12** (0,11-0,14)	0,24** (0,20-0,29)	0,31** (0,28-0,35)	0,58** (0,49-0,69)
Utrikes född	0,27** (0,24-0,30)	0,44** (0,37-0,51)	0,45** (0,40-0,50)	0,54** (0,47-0,62)
Gift	2,18** (1,96-2,42)	2,20** (1,94-2,51)	1,80** (1,66-1,96)	1,54** (1,39-1,69)
Eftergymnasial utbildning	2,70** (2,39-3,03)	2,32** (2,03-2,66)	2,19** (2,01-2,39)	2,28** (2,07-2,51)
Inkomst (i 1000-tals kronor per månad)	1,05** (1,04-1,06)	1,04** (1,03-1,04)	1,02** (1,02-1,03)	1,01** (1,01-1,02)
Antal observationer	-	17 631	-	17 635

Kommentar: * innebär att oddskvoten är signifikant i förhållande till referenskategori på 0,05-nivån, medan ** innebär att oddskvoten är signifikant på 0,01-nivån. Referenskategori för åldersvariablerna är åldersgruppen 18-29 år. Med inkomst avses summan av sammanräknad förvärsinkomst, sjiinkomst och överskott av kapital (år 2008 enligt taxeringen 2009). Till gifta räknas även registrerade partners.

Om vi inleder med att studera de bivariata sambanden i 2010 års val kan vi konstatera att sambanden mellan de olika variablerna och valdeltagande alla går i förväntad riktning. För de förklarande variablerna innebär en oddskvot under 1 att sannolikheten att rösta är lägre än för referenskategori. En oddskvot över 1 innebär att sannolikheten är högre. Kom ihåg: för ålder är referenskategori 18-29 år och för övriga variabler är referenskategori de som saknar den angivna egenskapen (dvs. män, svenska medborgare osv.). Det framgår av resultaten att sannolikheten att rösta är mindre bland yngre personer än bland äldre, även om sannolikheten är högre bland dem i medelåldern än bland de allra äldsta. När det gäller kön finner vi inte någon signifikant effekt. Däremot ser vi att benägenheten att rösta är större bland gifta än bland de som inte är gifta.

Vidare hänger både högre utbildning och högre inkomst samman med ett högre valdeltagande. Detta är i linje med vad vi sett tidigare i kapitlet och det är också vad vi förväntar oss då vi studerar variablerna var och en för sig.

Vad händer då när vi samtidigt studerar alla variabler i en modell för år 2010? Vi ser att sambandet mellan kön och valdeltagande ökar och är nu signifikant. Oddskvoten för kvinnor i förhållande till män stiger från 1,10 i den bivariata modellen till 1,26 i den fulla modellen. Det beror bland annat på att det är fler kvinnor i den äldsta åldersgruppen där valdeltagandet är lägre och när vi kontrollerar för ålder ökar därför effekten av kön. Det framgår även att den lägre sannolikheten att rösta bland yngre personer i förhållande till äldre vänds till en högre sannolikhet vid kontroll för övriga variabler. Den lägre sannolikheten att rösta bland utländska medborgare och utrikes födda minskar en del vid kontroll för övriga variabler, men benägenheten att rösta är i dessa grupper ändå fortsatt lägre än bland svenska medborgare respektive inrikes födda. Utbildning, civilstånd och inkomst har även vid kontroll för andra variabler tydliga effekter på valdeltagandet.

Om vi går över till att studera modellerna avseende 2011 års omval kan vi inledningsvis konstatera att de generella mönstren är samma som i det ordinarie valet. Variablerna har bivariata samband som går i samma riktning och är av ungefär samma storleksordning som i det ordinarie valet. Det kan dock nämnas att effekten av att vara utrikes född eller utländsk medborgare är något mindre i omvalet. Däremot är skillnaden mellan att tillhöra den yngsta eller den äldsta åldersgruppen större. När vi går vidare och jämför de fulla modellerna för respektive val kan vi även där konstatera att mönstren är i huvudsak samma för de två valen. Även vid kontroll för andra variabler är det samma grupper som har ett mindre benägenhet att rösta, dvs. män, utländska medborgare, utrikes födda, ej gifta och personer med lägre utbildning och lägre inkomster. Ett par skillnader är dock värda att notera. Effekten av att vara utländsk medborgare är mindre i omvalet. Samtidigt innebär oddskvoten 0,58 att det är betydligt mindre sannolikt att en utländsk medborgare röstar även vid kontroll för övriga variabler. Den andra stora skillnaden gäller ålder. I det ordinarie valet var vid kontroll för övriga variabler sannolikheten att rösta högre bland yngre än bland äldre. Så är inte fallet i omvalet. Ålderseffekterna är där stora, och det är framför allt i den äldsta åldersgruppen där benägenheten att rösta är betydligt större, även vid kontroll för övriga variabler.

Förtida röstning och valdeltagande

I Sverige har vi en lång tradition av förtidsröstning. Det finns även ett antal studier av såväl förtidsröstare som förtidsröstningens inverkan på valdeltagandet. Boken *Svenska poströstare* (Brothén 2003) ger en utförlig beskrivning av vilka det är som väljer att utnyttja möjligheten att förtidsrösta. Den visar bland annat att förtidsröstning främst nyttjas av resursstarka grupper som har ett högt valdeltagande.

Tidigare administrerades förtidsröstningen av Posten AB och kallades då vanligtvis för poströstning. Från och med allmänna valen 2006 ligger dock ansvaret för förtidsröstningen hos kommunerna. Med anledning av den reformen genomfördes en särskild studie av sambandet mellan förtidsröstning och valdeltagande. Resultaten, som presenteras i boken *Förtida röstning i Sverige* (Dahlberg m.fl.), visar att reformen innebar en ökad tillgänglighet vad gäller antalet förtidsröstningslokaler. I studien hittas även små effekter på valdeltagande i form av att individer som hade en större tillgång till förtidsröstningslokaler röstade i något högre grad.

Minskad tillgänglighet 2011

En intressant fråga blir därmed ifall omvalen 2011 innebar några förändringar vad gäller tillgängligheten till förtidsröstningslokaler. Vid det ordinarie valtillfället pågick val i hela landet och samtliga kommuner anordnade förtidsröstning och erhöll statsbidrag för det. När det, som 2011, inträffar ett omval i en mindre del av landet finns inga bestämmelser i vallagen som reglerar omfattningen av förtidsröstning (Valmyndigheten 2011). Enligt ett regeringsbeslut fick dock kommuner som inte omfattades av omvalet 2011 men som ändå anordnade mottagning av förtidsröster ett särskilt bidrag.¹³

Det var totalt sett 45 kommuner som inte berördes av 2011 års omval men som ändå ordnade mottagning av förtidsröster. Det var endast fyra av dessa kommuner som hade fler än en lokal för förtidsröstning. I 2010 års val fanns enligt Valmyndighetens statistik 2 783 förtidsröstningslokaler att tillgå utanför Västra Götalandsregionen och

¹³ Frågan ska nu utredas inför eventuella kommande omval. I direktiven till den parlamentariska kommitté som ska genomföra en översyn av delar av valsyste-
met (Dir 2011:97) tas det upp att utredningen ska undersöka om "kommuner utanför ett
omvalsområde bör vara skyldiga att anordna möjligheter till förtidsröstning".

Örebro kommun.¹⁴ I det avseendet minskade tillgängligheten. Samtidigt kom det 2011 endast in 735 förtidsröster till de 50 lokaler för förtidsröstning som fanns i kommuner som inte berördes av omvalet. Det resultatet antyder att fler förtidsröstningslokaler i kommuner som inte berördes av omvalet inte hade haft så stor påverkan på valdeltagandet. Samtidigt handlar det inte bara om antalet lokaler. För att öka valdeltagandet hade det med all säkerhet varit bättre med fler än en förtidsröstningslokal i Stockholm och att använda några av dem som mottog flest röster 2010, som till exempel Stockholms centralstation.

Om vi ser till Västra Götaland så fanns det enligt Valmyndighetens statistik 532 förtidsröstningslokaler i 2010 års val och i omvalet 469 stycken, dvs. en minskning med 63 lokaler.¹⁵ I Örebro minskade antalet förtidsröstningslokaler från 31 vid ordinarie valen 2010 till 8 i omvalet 2011. Tillgängligheten vad gäller lokaler för förtida röstningen var med andra ord sämre i omvalet än i det ordinarie valet. Dessutom minskade tillgängligheten i ett annat avseende: i valen 2010 pågick förtidsröstningen under 19 dagar fram till och med valdagen, men i omvalet var motsvarande period endast 11 dagar.

Minskad andel förtidsröstande

Vi kan konstatera att tillgängligheten till förtidsröstning minskade i 2011 års omval i förhållande till de ordinarie valen, men minskade även andelen förtidsröstande? Det visar sig att det inte är helt enkelt att besvara den frågan. Detta eftersom den tillgängliga statistiken avser antalet *personer* som förtidsröstade. Däremot vet vi från den statistiken inte i hur många och i så fall vilka val dessa personer förtidsröstade i. Dessutom vet vi inte exakt hur de mottagna förtidsrösterna skickades mellan olika delar av landet. Men om vi gör vissa antaganden kan vi ändå få en viss uppskattning av förtidsröstandet.

I 2010 års allmänna val var det 391 262 personer som förtidsröstade i Västra Götaland. Låt oss anta att alla dessa personer röstade i valet till landstingsfullmäktige. Det är med all säkerhet en liten överskatt-

¹⁴ Uppgifter om förtidsröstningslokaler och förtidsröstande kommer från filer tillgängliga via Valmyndighetens webbplats.

¹⁵ Det är ett antal förtidsröstningslokaler i Västra Götaland som enligt statistiken inte har tagit emot en enda förtidsröst. Om dessa exkluderas är antalet lokaler 519 stycken år 2010 och 452 stycken år 2011, vilket innebär en minskning med 67 lokaler.

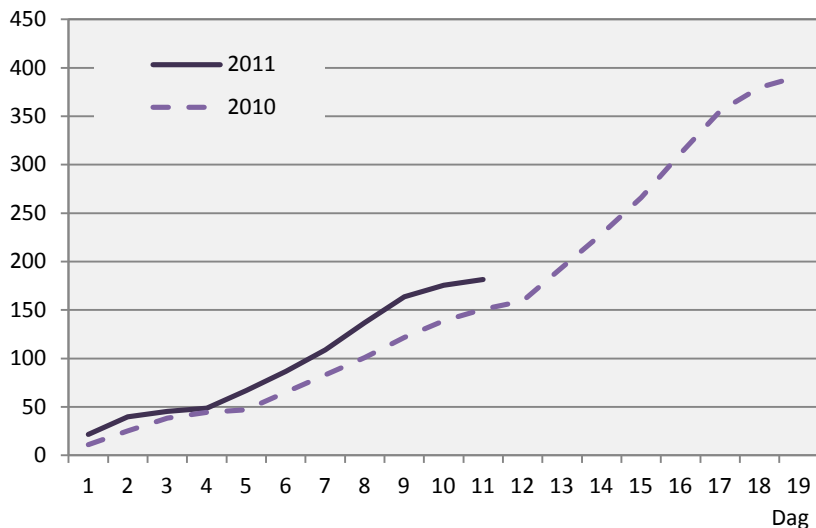
ning, men förmodligen är den inte så stor.¹⁶ Vidare antar vi att antalet förtidsröster som kom till Västra Götaland motsvarar de förtidsröster som skickades till andra delar av landet. Det antagandet borde inte ha så stor påverkan då 91 procent av förtidsröstarna röstar i den egna kommunen (Valmyndigheten 2011). Med dessa antaganden får vi en uppskattning av andelen förtidsröstare i valet till landstingsfullmäktige i Västra Götaland 2010 som uppgår till 39 procent av de röstande. Om vi när det gäller omvalet 2011 antar att alla förtidsröster som mottogs utanför Örebro län avsåg omvalet i Västra Götaland blir motsvarande andel förtidsröstare 33 procent. Detta innebär att andelen förtidsröstare i omvalet, givet dessa antaganden, sjönk med 6 procentenheter.

I diagram 5.3 presenteras mottagandet av förtidsröster över tid i valet till landstingsfullmäktige i Västra Götaland 2010 och 2011 (baserat på ovan angivna antaganden). Då tiden för mottagande av förtidsröster var kortare i omvalet är linjen som representerar det valet kortare. Det framgår av diagrammet att förtidsrösterna framför allt kommer in under själva valveckan (observera att valveckan motsvarar olika dagar för respektive val). Vidare framgår att fler förtidsröster kommer in under vardagar än under helgdagar. Det är mycket möjligt att en längre period av förtidsröstning i omvalet 2011 hade gett en högre andel förtidsröstare. Samtidigt förtjänar det att påpekas att det under valveckan 2010 i genomsnitt var 33 000 personer som förtidsröstade i Västra Götaland, motsvarande siffra för 2011 var 19 000 personer. Med andra ord var intresset för att förtidsrösta mindre i 2011 års omval än i 2010 års ordinarie val även under en period då möjligheten fanns vid båda valtillfällena.

¹⁶ De allra flesta röstberättigade röstar i alla val. Av dem som röstade riksdagsvalet och var röstberättigade i valet till landstingsfullmäktige, röstade 97 procent i valet till landstingsfullmäktige enligt resultat från valdeltagandeundersökningen 2010.

Diagram 5.3**Mottagna förtidsröster i Västra Götaland 2010 och 2011 (inklusive förtidsröster mottagna utanför Örebro län 2011). Antal**

Antal röster i 1 000-tal

Källa: Valmyndigheten/SCB

Inte heller för omvalet i Örebro går det att få fram någon exakt siffra för förtidsröstningens omfattning, men vi kan göra liknande antaganden som för Västra Götaland. Vi antar därmed att alla förtidsröstande i Örebro kommun röstade i valet till kommunfullmäktige och att antalet förtidsröster som skickades till respektive från kommunen är ungefär lika många. Vidare antar vi att andelen förtidsröstande är samma i den nordöstra valkrets där omvalet ägde rum som i kommunen i stort. Givet dessa antaganden var andelen förtidsröstade i valet till kommunfullmäktig i Örebros nordöstra valkrets 32 procent. Om vi antar att antalet förtidsröster som i omvalen mottogs i Örebro län motsvarar antalet förtidsröster i omvalet i Örebro kommer vi fram till en andel förtidsröstande som uppgår till 27 procent av de röstande. Givet dessa antagandet innebär det att andelen förtidsröstande i omvalet i Örebro sjönk med 5 procentenheter.

Valdeltagande 2011 bland förtidsröstare 2010

Innebar den minskade tillgängligheten i form av färre förtidsröstningslokaler och mindre tid för förtidsröstning att benägenheten att rösta gick ned? Det är svårt att ge ett svar på den frågan. Tidigare studier har, som tidigare nämnts, visat att ökad tillgänglighet till

förtidsröstning ger ett något högre valdeltagande på individnivå (Dahlberg m.fl. 2008). Om detta skulle gälla även i omvalet skulle de mindre möjligheterna till förtidsröstning ha kunnat bidra till nedgången i valdeltagande. Samtidigt bör det understrykas att de effekter som uppmätts har varit små och knappast kan förklara den stora nedgången i valdeltagande i 2011 års omval.

Ett sätt att ändå testa effekten av förtidsröstning på valdeltagandet i omvalen 2011 är att utgå från dem som röstade i 2010 års val och se om de som förtidsröstade i det valet var mindre benägna att rösta i 2011 års val. Eftersom vi vet att förtidsröstning är mer vanligt i resursstarka grupper bör vi då kontrollera för ett antal bakgrundsvariabler. Vi använder därför samma bakgrundsvariabler som vi använde i tidigare modeller som presenterats i det här kapitlet, men vi lägger nu till en variabel som avser om individen i urvalet har förtidsröstat 2010 eller inte. Den subpopulation som vi studerar är de som röstade i valet till landstingsfullmäktige i Västra Götaland 2010, och vi vill för den gruppen se vilka som röstade i omvalet i samma region. För att studera sambanden skattar vi logistiska regressionsmodeller (för mer information om metodval, se kapitel 4).

I tabell 5.11 presenteras resultat från skattningar av sådana modeller. Tabellen innehåller tre kolumner med skattningar. I den första kolumnen presenteras varje variabels bivariata samband med valdeltagande i omvalet, dvs. för varje variabel har en modell skattats där endast den variabeln ingår som förklarande variabel. I nästa kolumn redovisas modell A, vilken innefattar samtliga variabler som ingick i de modeller vi har testat tidigare i kapitlet. Slutligen presenteras i sista kolumnen modell B, som förutom variabelerna i modell A även har med en variabel som avser om respektive individ i datamaterialet förtidsröstade 2010 eller inte.

Om vi inleder med att studera de bivariata sambanden kan vi se att sannolikheten att rösta i omvalet var, i gruppen som röstade 2010, högre bland kvinnor, äldre, svenska medborgare, inrikes födda, gifta, högutbildade och personer med högre inkomst, än vad det var bland män, yngre, utländska medborgare, utrikes födda, ej gifta och personer med lägre utbildning och lägre inkomster. När det gäller förtidsröstning kan vi se att om man förtidsröstade 2010 är man mer benägen att rösta i omvalet än om man inte förtidsröstade. Detta är dock förväntat. Som vi nämnde tidigare i avsnittet är förtidsröstande vanligare bland resursstarka personer där valdeltagande är högt. Vi går därför vidare och testar flera variabler samtidigt.

Tabell 5.11
Valdeltagande i val till landstingsfullmäktige i Västra Götaland 2011
bland dem som röstade i 2010 års val. Logistisk regressionsmodell.
Oddsquoter

Variabel	Bivariat	Modell A	Modell B
Kvinna	1,10* (1,01-1,21)	1,12* (1,01-1,24)	1,12* (1,01-1,23)
30-49 år	1,25** (1,11-1,40)	0,89 (0,77-1,02)	0,89 (0,77-1,03)
50-64 år	1,95** (1,71-2,22)	1,47** (1,26-1,72)	1,47** (1,25-1,72)
65- år	2,96** (2,51-3,50)	2,65** (2,21-3,17)	2,62** (2,18-3,14)
Utländsk medborgare	0,81** (0,68-0,95)	1,17 (0,94-1,46)	1,17 (0,94-1,46)
Utrikes född	0,66** (0,58-0,76)	0,66** (0,56-0,77)	0,66** (0,56-0,77)
Gift	1,56** (1,42-1,72)	1,28** (1,15-1,42)	1,28** (1,15-1,43)
Eftergymnasial utbildning	1,86** (1,69-2,05)	2,03** (1,83-2,26)	2,03** (1,82-2,26)
Inkomst (i 1000-tals kronor per månad)	1,01** (1,01-1,02)	1,01** (1,00-1,01)	1,01** (1,00-1,01)
Förtidsröstade 2010	1,19** (1,08-1,32)		1,05 (0,95-1,16)
Antal observationer	-	12 725	12 725

Kommentar: * innebär att oddsquoten är signifikant i förhållande till referenskategori på 0,05-nivån, medan ** innebär att oddsquoten är signifikant på 0,01-nivån. Referenskategori för åldersvariablerna är åldersgruppen 18-29 år. Med inkomst avses summan av sammanräknad förvärsinkomst, sjöinkomst och överskott av kapital (år 2008 enligt taxeringen 2009). Till gifta räknas även registrerade partners.

I modell A skattar vi en modell där samtliga förklarande variabler förutom den som avser förtidsröstning ingår. Det är värt att notera att effekten av medborgarskap inte längre är signifikant. I övrigt är det framför allt ålder, födelseland och utbildningsnivå som har starka effekter på valdeltagandet. När vi sedan i modell B lägger till variabeln som avser förtidsröstning 2010 påverkas inte de övriga koefficienterna nämnvärt. Och vi kan konstatera att effekten av förtidsröstning 2010 inte är signifikant när vi nu kontrollerar för övriga variabler. Vi finner med andra ord inte något stöd för att den minskade tillgängligheten till förtidsröstning i omvalet gjorde att de som förtidsröstade 2010 valde soffan i högre grad än de som inte förtidsröstade 2010.

Slutsatser

I kapitel 2 nämnde vi Tingstens lag, vilken säger att ett högre valdeltagande också innebär ett mer jämlikt valdeltagande. Är då lagen giltig när vi jämför valdeltagandet i 2011 års omval med de ordinarie valen 2010? Ja, ett visst stöd finner vi. När vi studerar resultaten i omvalet i Västra Götaland kan vi konstatera att valdeltagandet visserligen sjönk kraftigt i alla studerade grupper, men den sammantagna bilden är ändå att valdeltagandet var något mindre jämlikt i 2011 års omval än i det ordinarie valet. Framför allt när det gäller valdeltagande efter ålder var valdeltagandet mer ojämnt i omvalet. Detta då valdeltagande sjönk mycket mer bland yngre än bland äldre. I övrigt ökade inte ojämlikheten så mycket som skulle kunna befaras givet den stora nedgången i valdeltagande. När det gäller valdeltagande efter medborgarskap minskade faktiskt ojämlikheten. Samtidigt bör det i sammanhanget nämnas att det endast var en av fem röstberättigade utländska medborgare som röstade i 2011 års omval. Även när det gäller omvalet i Örebro kan vi konstatera att valdeltagandet sjönk betydligt mer bland yngre än bland äldre.

Även om valdeltagandet sjönk kraftigt i 2011 års omval finner vi samma mönster som i 2010 års val när det gäller deltagandet i olika befolkningsgrupper. Detta gäller även när vi studerar valdeltagandet i statistiska modeller där vi kontrollerar för en rad bakgrundsvariabler. Även i modellerna framkommer att effekten av medborgarskap är något mindre och effekten av ålder större i omvalen.

Vidare kan vi konstatera att omvalen 2011 i förhållande till de ordinarie valen innebar en sämre tillgång till förtidsröstningslokaler och en kortare period att förtidsrösta, samt en lägre andel förtidsröster. Det kan vara så att det minskade valdeltagandet i omvalet till viss del berodde på sämre möjligheter att förtidsrösta, men vi har inte kunnat hitta något stöd för att så är fallet. Det bör understrykas att detta är svårt att undersöka, framför allt då vi saknar variation i hur lång tid som fanns tillgänglig för förtidsröstning. Fast då tidigare forskning endast har hittat små effekter av förtidsröstning på valdeltagande är det svårt att tro att den minskade tillgängligheten vid 2011 års omval haft någon stor effekt på valdeltagandet.

Det är även svårt att utifrån omvalen 2011 dra några slutsatser kring hur valdeltagandet skulle se ut om Sverige, i likhet med våra nordiska grannländer, införde skilda valdagar för nationella och lokala val. Detta då omvalen är så pass speciella till sin natur. Vid skilda valdagar skulle de lokala valen ske samtidigt i hela landet, vilket med all säkerhet skulle ge upphov till ett annat intresse än vid ett omval.

Det vi kan konstatera är att valdeltagandet var mindre jämlikt vid omvalen 2011 än vid de ordinarie valen 2010. Visserligen ökade inte ojämlikheten i den omfattning som man hade kunnat befara då valdeltagandet totalt sett sjönk så pass kraftigt som det gjorde, men ojämlikheten ökade likafullt. Om ett mer jämlikt valdeltagande eftersträvas är det vid omval samma grupper som måste stimuleras att rösta som vid ordinarie val. Det handlar om grupper som exempelvis unga, utrikes födda, utländska medborgare, lågutbildade och personer med lägre inkomster. Samtidigt bör det understrykas att för att uppnå ett högt och jämlikt valdeltagande är det av vikt att i den mån det är möjligt vidta åtgärder för att undvika situationer som föranleder omval.

Fakta om statistiken

Detta omfattar statistiken

I rapporten analyseras valdeltagandet i 2011 års omval. Bakgrunden till rapporten är att regeringen den 7 april 2011 gav SCB i uppdrag (Ju2011/2779/D) att genomföra en sådan studie. SCB har genomfört valdeltagandeundersökningar vid alla allmänna val sedan år 1911. Motsvarande undersökningar har även genomförts vid folkomröstningarna 1980, 1994 och 2003. Dessutom har valdeltagandeundersökningar genomförts sedan det första svenska valet till Europaparlamentet 1995.

Valdeltagandeundersökningen i samband med 2010 års val baserades på ett urval om närmare 110 000 röstberättigade personer. Uppgifter om valdeltagande kommer ifrån röstlängderna. För att studera valdeltagandet vid 2011 års omval har SCB använt ett urval som består av de personer som i ingick 2010 års undersökning och som även är röstberättigade i 2011 års omval. Totalt sett innefattar valdeltagandeundersökningen i samband med 2011 års omval ett urval om över 18 000 röstberättigade personer. Undersökningens upplägg beskrivs i kapitel 3. Nedan ges dessutom ytterligare information om undersökningens upplägg och kvalitet.

Population

I den här rapporten är ett antal målpopulationer av intresse. Det gäller i första hand röstberättigade i 2011 års omval till landstingsfullmäktige i Västra Götaland och till kommunfullmäktige i Örebro (nordöstra valkretsen). Även röstberättigade i dessa val vid det ordinarie valtillfället 2010 utgör målpopulationer. Slutligen finns i rapportens tabellbilaga ett antal skattningar där samtliga röstberättigade i 2010 års val till landstings- respektive kommunfullmäktige utgör målpopulation. De röstberättigade i val till landstings- och kommunfullmäktige kan delas in i två ömsesidigt uteslutande grupper:

- 1) Svenska medborgare som fyller 18 år senast på valdagen och är folkbokförda i Sverige.
- 2) Medborgare i någon av Europeiska unionens medlemsstater samt medborgare från Island och Norge som fyller 18 år senast på dagen för valet och som är folkbokförda i Sverige 30 dagar före valdagen. Här ingår även medborgare i andra stater, som fyller

18 år senast på dagen för valet, och som varit folkbokförda i Sverige tre år i följd före valdagen.

Gotland är dock en landstingsfri kommun, vilket gör att personer folkbokförda där inte ingår i populationen röstberättigade i val till landstingsfullmäktige. För ytterligare information om röstlängden och det svenska valsystemet, se Valmyndighetens webbplats, www.val.se.

Så görs statistiken

Urval

Valdeltagandeundersökningen i samband med 2011 års omval är baserad på 2010 års valdeltagandeundersökning, vilken i sin tur består av 5 olika urvalsdelar, som beskrivs nedan.

- 1) Urvalen från Arbetskraftsundersökningens undersökningsomgångar i augusti, september och oktober 2010. Urvalen från Arbetskraftsundersökningarna innefattar till skillnad från tidigare undersökningsomgångar även röstberättigade utländska medborgare. Totalt sett omfattar den här urvalsdelen cirka 83 000 röstberättigade i Sverige i åldrarna 18-74 år. För mer information om urvalsförfarandet i Arbetskraftsundersökningarna, se information om den undersökningen på SCB:s webbplats www.scb.se.
- 2) Ett urval om cirka 3 000 svenska medborgare 75 år och äldre som dragits från Registret över totalbefolkningen (RTB). Urvalet är stratifierat efter kön och draget som ett obundet slumpmässigt urval inom strata. Urvalet har matchats mot den preliminära röstlängden och de personer som inte fanns med i den preliminära röstlängden har betraktats som övertäckning.
- 3) Ett urval om cirka 16 000 i Sverige röstberättigade utländska medborgare som dragits från den preliminära röstlängden. Urvalet är stratifierat efter kön och draget som ett obundet slumpmässigt urval inom strata.
- 4) Ett urval om cirka 2 000 röstberättigade svenska medborgare boende utomlands (utlandssvenskar) som dragits från den preliminära röstlängden. Urvalet är stratifierat efter kön och draget som ett obundet slumpmässigt urval inom strata.
- 5) Ett obundet slumpmässigt urval om cirka 5 000 svenska medborgare folkbokförda i Sverige som uppnått rösträttsålder efter 2006 års allmänna val (dvs. åldersmässiga förstagångsväljare).

Urvalet drogs från RTB år 2009 och valdeltagandekontrollerades även i 2009 års val till Europaparlamentet.

Urvalsdelarna är i huvudsak ömsesidigt uteslutande, men det finns urvalsdelar som överlappar varandra. Det gäller dels urvalsdel 1 och 3 som båda innehåller utländska medborgare 18-74 år, dels urvalsdel 1 och 5 som båda innehåller svenska medborgare som uppnått rösträttsålder sedan 2006 års val. Dessa överlappningar har beaktats när urvalsdelarna har vägts samman.

I valdeltagandeundersökningen 2011 ingår de individer som ingick i 2010 års undersökning och som även är röstberättigade i 2011 års omval. Dessutom har urvalet kompletterats med några individer för att representera de röstberättigade i omvalet 2011 som fyllt 18 år efter valdagen 2010. Dessa personer har hämtats från ovan nämnda urvalsdelar som härstammar från SCB:s arbetskraftsundersökningar (AKU), då dessa urvalsdelar i AKU har 15 år som nedre åldergräns. Totalt sett ingår 18 153 personer i 2011 års valdeltagandeundersökning. Av dem är 17 727 personer i urvalet röstberättigade i omvalet i Västra Götaland och 426 personer i omvalet i Örebro.

Insamling

Underlaget till statistiken har inhämtats genom att SCB har sänt länsstyrelserna underlag i form av blanketter med urvalspersoner. Länsstyrelserna har gått igenom röstlängderna och noterat på blanketterna om urvalspersonerna har röstat i respektive val och även om de har förtidsröstat eller inte. Dessa blanketter har sedan skickats in till SCB. Materialet har därefter lästs in genom skanning.

För att kunna redovisa valdeltagandet i olika grupper har information från SCB:s olika register använts. De register som använts är registret över totalbefolkningen (RTB), inkomst- och taxeringsregistret (IoT) och utbildningsregistret. För den urvalsdel som baseras på urval från arbetskraftsundersökningarna finns även intervju svar från undersökningen att tillgå, men de har inte använts i den här rapporten.

Beräkningar

För att förbättra skattningarna har hjälpinformation använts. Hjälpinformationen som använts är de kända antalen röstberättigade inom grupper indelade efter kön och ålder för svenska medborgare folkbokförda i Sverige, utlandssvenskar respektive utländska medborgare. Dessutom har information om antal röstberättigade och antal röstande efter län använts.

Mått

Resultaten redovisas här i form av skattningar av andel röstande i procent av röstberättigade, det vill säga valdeltagandet. I rapportens tabellbilaga redovisas även osäkerheten för dessa skattningen i form av felmarginaler.

Redovisningsgrupper

De skattningar av valdeltagandet i Västra Götaland som presenteras i den här rapporten redovisas efter kön, ålder, medborgarskapsland, födelseland, civilstånd, utbildningsnivå och inkomst. För Örebro kommun (nordöstra valkretsen) redovisas endast skattningar efter kön och ålder.

Definitioner och förklaringar

Ålder

Med ålder avses ålder den 31 december respektive valår.

Medborgarskapsland

De här redovisade uppgifterna om medborgarskapsland baseras på den information om rösträtt som finns i röstlängden, vilken upprättats av Valmyndigheten.

Födelseland

De här redovisade uppgifterna om födelseland hämtas från SCB:s befolkningsregister (RTB) vars uppgifter i sin tur bygger på folkbokföringen.

Civilstånd

Uppgift om civilstånd hämtas från RTB. Till gifta räknas även registrerade partners.

Utbildning

Uppgifter om utbildning har hämtats från SCB:s register över befolkningens utbildning som innehåller uppgifter om högsta slutförda utbildning. Uppgifterna har hämtats från den registerversion som avser 1 januari 2010. Utbildningarna är klassificerade enligt Svensk utbildningsnomenklatur (SUN). Sedan år 2001 används standarden SUN 2000 som beskrivs närmare i *Meddelanden i samordningsfrågor för Sveriges officiella statistik (MIS)*, 2000:1.

Inkomst

Uppgifter om inkomster är hämtade från SCB:s inkomst- och taxeringsregister (IoT). Med inkomst avses här summan av den sammanräknade förvärvsinkomsten, dvs. inkomst av tjänst och

inkomst av näringsverksamhet, inkomst av kapital ingår inte. Inkomstklasserna är baserade på percentiler och redovisas i följande grupper: 0-20, 21-40, 41-60, 61-80, 81-100, vilket motsvarar kvintiler. Dessa är beräknade utifrån hela Sveriges befolkning över 18 år. Sett till antal kronor är kvintilerna indelade enligt följande: 1-120 216, 120 217-193 544, 193 545-260 000, 260 001-339 493 och 339 494 kronor eller mer. Exempelvis innebär detta att de personer som redovisas i den första kvintilen (inkomstklassen 0-20) tillhör de 20 procent av befolkningen över 18 år som har lägst inkomster. De personer som saknar deklarerad inkomst eller av andra skäl inte deklarerat någon inkomst har förts till en separat grupp och ingår inte beräkningen av kvintiler. Uppgifterna avser inkomster under år 2008 enligt taxeringen år 2009.

Statistikens tillförlitlighet

Resultaten som presenteras är skattningar och därmed behäftade med en viss osäkerhet på grund av olika felkällor. Nedan följer en närmare beskrivning av de olika felen som kan uppstå, hur de har hanterats samt i vilken omfattning de uppskattas påverka undersökningens resultat. För beskrivning av kvaliteten för de olika register som använts här hänvisas till den information som finns på SCB:s webbplats. Där finns även en mer utförlig beskrivning av Valdeltagandeundersökningens kvalitet i den dokumentation av undersökningen som finns tillgänglig via SCB:s webbplats.

Täckningsfel

Några av Valdeltagandeundersökningens urvalsdelar dras direkt från den preliminära röstlängden. De övriga urvalsdelarna matchas mot den. De personer som inte finns med i den preliminära röstlängden kan därför inte komma med i något urval. Den preliminära röstlängden upprättades av Valmyndigheten 30 dagar före valet. De som anser att röstlängden innehåller felaktiga uppgifter skall senast tolv dagar före valdagen skriftligen begära att uppgifterna rättas. Detta gäller också dem som anser sig vara felaktigt uteslutna ur röstlängden. Personer som felaktigt uteslutits vid upprättandet av röstlängden har inte kunnat komma med i valdeltagandeundersökningen. Till täckningsfel räknas även de personer som innan valdagen men efter den preliminära rösträttens upprättande mist sin rösträtt på grund av att de flyttat från Sverige eller avlidit. Täckningsfelet uppskattas vara mycket begränsat i denna undersökning.

Urvalsfel

Urvalen som använts i denna undersökning är sannolikhetsurval, det vill säga urvalssannolikheterna är kända. Med ett sådant urvalsförfarande är osäkerheten i skattningarna beräkningsbar. Osäkerheten anges i felmarginaler som är beräknade för variabeln röstande i procent av röstberättigade. Skattningen plus/minus felmarginalen bildar ett 95-procentigt konfidensintervall kring skattningen. Detta innebär att om man rent hypotetiskt tänker sig att undersökningen skulle upprepas 100 gånger så skulle de 100 intervall som då skulle uppkomma täcka det sanna värdet för populationen i 95 fall. Osäkerheten, och därmed intervallens längd, varierar med det skattade procenttalets storlek och urvalets storlek för den redovisningsgrupp skattningen avser.

Bortfallsfel

Ett försumbart antal personer kunde inte återfinnas i röstlängderna enligt länsstyrelserna. Detta beror antingen på att det skett en korrigering av den preliminära röstlängden eller så har ett bearbetningsfel begåtts, se nedan. Bortfallsfelet uppskattas vara mycket litet i denna undersökning.

Bearbetningsfel

I samband med hantering, bearbetning och framställning av blanketter, datafiler och tabeller kan fel uppkomma. Vid blankettskanning har variabelkontroller utförts. Återkontakter har gjorts med berörd länsstyrelse för komplettering och rättning vid behov. Genom alla steg i produktionen används olika former av kontroller för att minimera riskerna för fel. Bearbetningsfelen bedöms vara mycket små.

Bra att veta

Annan statistik

Efter val till Europaparlament, riksdag, landstings- och kommunfullmäktige publicerar SCB även annan valstatistik, som statistik över antal röstberättigade, valresultat, nominerade och valda kandidater samt väljarbeteenden. Motsvarande statistik publiceras även efter eventuella riksomfattande folkomröstningar (dock inte över nominerade och valda kandidater).

Se även

Mer information om statistiken och dess kvalitet ges på SCB:s webbplats, www.scb.se.

Referenser

- Adman, Per & Per Strömblad. 2000. *Utanför demokratin? Del 3: Resurser för politisk integration*. Norrköping: Integrationsverkets rapportserie 2000:16.
- Brothén, Martin (red.). 2003. *Svenska poströstare*. Göteborg: Göteborgs universitet.
- Franklin, Mark N. 2002. "The Dynamics of Electoral Participation", i LeDuc, Lawrence, Richard G. Niemi & Pippa Norris. *Comparing Democracies* 2. London: Sage.
- Franklin, Mark N. 2004. *Voter Turnout and the Dynamics of Electoral Competition in Established Democracies Since 1945*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Dahlberg, Stefan, Henrik Oscarsson & Richard Öhrvall. 2008. *Förtida röstning i Sverige*. Göteborg: Göteborgs universitet.
- Downs, Anthony. 1957. *An Economic Theory of Democracy*. New York: Harper and Row.
- Esaiasson, Peter. 1990. *Svenska valkampanjer 1866-1988*. Stockholm: Allmänna Förlaget.
- Hosmer, David W. & Stanley Lemeshow. 2000. *Applied Logistic Regression*. Andra utgåvan. New York: Wiley
- IDEA. 2002. *Voter Turnout Since 1945: A Global Report*. Stockholm: IDEA.
- IDEA. 2004. *Voter Turnout in Western Europe*. Stockholm: IDEA.
- Järnbert, Mikaela & Richard Öhrvall. 2003. "Det svenska valdeltagandet". I Joachim Vogel m fl: *Välfärd och ofärd på 90-talet*. Stockholm: Statistiska centralbyrån.
- Lijphart, Arend. 1997. "Unequal Participation: Democracy's Unresolved Dilemma", *American Political Science Review*, 91:1-14.
- Oskarsson, Sven. 2003. *Vem röstar och varför? En analys av valdeltagandet i 2002 års kommunfullmäktigeval*. Stockholm: Justitiedepartementet, Departementsserien 2003:54.
- Riker, William H. & Peter C. Ordeshook. 1968. "A Theory of the Calculus of Voting", *American Political Science Review*, 62:25-42.
- Statistisk Sentralbyrå (SSB). 1982. *Stortingsvalget 1981*. Oslo: Statistisk Sentralbyrå.
- Tingsten, Herbert. 1937. *Political Behaviour*. London: PS King.

Valmyndigheten. 2011. *Erfarenheter från valen den 19 september 2010*. Rapport 2011:1. Stockholm: Valmyndigheten.

Valprovsningsnämnden. 2011. *Erfarenheter av prövningen av överklaganden i 2010 års allmänna val*. PM 2011-03-16. Diarienummer 13-2011.

Verba, Sidney & Norman H. Nie. 1972. *Participation in America: Political Democracy and Social Equality*. New York: Harper and Row.

Verba, Sidney, Kay Lehman Shlozman & Henry E. Brady. 1995. *Voice and Equality. Civic Voluntarism in American Politics*. Cambridge: Harvard University Press

Öhrvall, Richard. 2006. "Invandrade och valdeltagande" i Bäck, Hanna & Mikael Gilljam (red). *Valets mekanismer*. Malmö: Liber.

Öhrvall, Richard. 2008a. "Värdet av en röst", *Välfärd*, 2008:3.

Öhrvall, Richard. 2008b. "Demokrati", kapitel i Karin E. Lundström m.fl. *Integration – en beskrivning av läget i Sverige*. Stockholm: SCB

Tabellbilaga

I den här bilagan presenteras tabeller som motsvarar de redovisningar som presenteras i rapporten, men med tillhörande felmarginaler. Dessutom innefattar bilagan tabeller avseende valdeltagandet i 2010 års val för hela riket och med de redovisningsgrupper som används i övriga tabeller. Tabellerna med valdeltagandet i hela riket syftar till att visa hur pass likt Västra Götaland respektive nordöstra valkretsen i Örebro är övriga landet. För respektive val redovisas tabeller för (A) hela riket, (B) det ursprungliga överklagade valet 2010, (C) omvalet 2011 och (D) differensen i valdeltagande mellan det ursprungliga valet år 2010 och omvalet 2011. Då underlaget är litet redovisas valdeltagandet i valen till kommunfullmäktige i Örebro kommun endast efter kön och ålder. För valen till landstingsfullmäktige i Västra Götalands län redovisas valdeltagandet efter ålder, medborgarskapsland, födelseland, civilstånd, utbildningsnivå och inkomst. Samtliga dessa tabeller redovisas efter kön.

Val till kommunfullmäktige

Tabell A

Valdeltagande i val till kommunfullmäktige 2010, efter kön och ålder. Procent

Ålder	Män	Kvinnor	Totalt
18-49 år	77,1 ±0,5	81,4 ±0,4	79,2 ±0,3
50- år	84,9 ±0,6	83,7 ±0,6	84,3 ±0,3
Samtliga	80,7 ±0,3	82,6 ±0,3	81,6 ±0,0

Källa: SCB:s valstatistik

Kommentar: Med ålder avses ålder vid valårets slut.

Tabell B**Valdeltagande i val till kommunfullmäktige i Örebro, nordöstra valkretsen 2010, efter kön och ålder. Procent**

Ålder	Män	Kvinnor	Totalt
18-49 år	80,7 ±7,3	80,3 ±7,9	80,5 ±4,8
50- år	91,3 ±7,6	83,7 ±9,2	86,6 ±5,5
Samtliga	85,0 ±5,0	82,0 ±4,0	83,4 ±0,0

Källa: SCB:s valstatistik

Kommentar: Med ålder avses ålder vid valårets slut.

Tabell C**Valdeltagande i omval till kommunfullmäktige i Örebro, nordöstra valkretsen 2011, efter kön och ålder. Procent**

Ålder	Män	Kvinnor	Totalt
18-49 år	41,1 ±9,6	56,1 ±9,0	48,6 ±5,3
50- år	84,1 ±9,0	78,7 ±11,3	81,2 ±6,3
Samtliga	59,9 ±5,8	66,7 ±5,5	63,4 ±0,0

Källa: SCB:s valstatistik

Kommentar: Med ålder avses ålder vid valårets slut.

Tabell D**Förändring i valdeltagande i val till kommunfullmäktige i Örebro, nordöstra valkretsen 2010-2011, efter kön och ålder. Procentenheter**

Ålder	Män	Kvinnor	Totalt
18-49 år	-39,6 ±9,6	-24,1 ±8,6	-31,9 ±4,0
50- år	-7,2 ±6,8	-5,0 ±6,7	-5,4 ±4,8
Samtliga	-25,2 ±5,3	-15,3 ±4,8	-20,0 ±0,0

Källa: SCB:s valstatistik

Kommentar: Med ålder avses ålder vid valårets slut.

Val till landstingsfullmäktige

Tabell A.1

Valdeltagande i val till landstingsfullmäktige 2010, efter kön och ålder. Procent

Ålder	Män	Kvinnor	Totalt
18-29 år	71,9 ±0,9	75,0 ±0,9	73,4 ±0,6
30-49 år	78,8 ±0,6	84,0 ±0,5	81,4 ±0,4
50-64 år	84,9 ±0,7	87,8 ±0,7	86,3 ±0,5
65- år	83,8 ±1,0	79,3 ±1,1	81,3 ±0,7
Samtliga	80,0 ±0,3	82,0 ±0,3	81,0 ±0,0

Källa: SCB:s valstatistik

Kommentar: Med ålder avses ålder vid valårets slut.

Tabell A.2

Valdeltagande i val till landstingsfullmäktige 2010, efter kön och medborgarskap. Procent

Medborgarskap	Män	Kvinnor	Totalt
Svenska medborgare	82,9 ±0,3	84,4 ±0,3	83,6 ±0,1
Utländska medborgare	32,3 ±1,2	38,3 ±1,3	35,2 ±0,9
Samtliga	80,0 ±0,3	82,0 ±0,3	81,0 ±0,0

Källa: SCB:s valstatistik

Tabell A.3

Valdeltagande i val till landstingsfullmäktige 2010, efter kön och födelseland. Procent

Födelseland	Män	Kvinnor	Totalt
Inrikes födda	84,1 ±0,4	85,8 ±0,4	84,9 ±0,1
Utrikes födda	56,7 ±1,1	62,1 ±1,1	59,5 ±0,8
Samtliga	80,0 ±0,3	82,0 ±0,3	81,0 ±0,0

Källa: SCB:s valstatistik

Tabell A.4
Valdeltagande i val till landstingsfullmäktige 2010, efter kön och civilstånd. Procent

Civilstånd	Män	Kvinnor	Totalt
Gifta	87,4 ±0,5	87,6 ±0,5	87,5 ±0,3
Ej gifta	74,6 ±0,5	78,0 ±0,5	76,3 ±0,3
Samtliga	80,0 ±0,3	82,0 ±0,3	81,0 ±0,0

Källa: SCB:s valstatistik

Kommentar: Till gifta räknas även registrerade partners.

Tabell A.5
Valdeltagande i val till landstingsfullmäktige 2010, efter kön och utbildningsnivå. Procent

Utbildning	Män	Kvinnor	Totalt
Förgymnasial	73,7 ±0,9	72,9 ±1,1	73,3 ±0,6
Gymnasial	79,7 ±0,6	82,5 ±0,6	81,0 ±0,4
Eftergymnasial	89,1 ±0,6	90,5 ±0,5	89,8 ±0,4
Samtliga	80,0 ±0,3	82,0 ±0,3	81,0 ±0,0

Källa: SCB:s valstatistik

Kommentar: Utbildning avser högsta slutförda utbildning enligt SCB:s utbildningsregister per 1 januari 2010.

Tabell A.6
Valdeltagande i val till landstingsfullmäktige 2010, efter kön och inkomst. Procent

Inkomst	Män	Kvinnor	Totalt
Nolltaxerare eller uppgift saknas	54,2 ±1,7	56,1 ±1,8	55,1 ±1,2
Kvintil 1	68,8 ±1,1	73,5 ±1,0	71,8 ±0,7
Kvintil 2	74,9 ±1,4	80,5 ±1,1	78,4 ±0,8
Kvintil 3	80,5 ±1,1	86,6 ±0,8	84,0 ±0,6
Kvintil 4	84,4 ±0,8	91,2 ±0,7	87,4 ±0,5
Kvintil 5	91,5 ±0,6	94,7 ±0,7	92,4 ±0,4
Samtliga	80,0 ±0,3	82,0 ±0,3	81,0 ±0,0

Källa: SCB:s valstatistik

Kommentar: Inkomstuppgifterna är hämtade från SCB:s inkomst- och taxeringsregister (IoT). Med inkomst avses här summan av den sammanräknade förvärvsinkomsten, dvs. inkomst av tjänst och inkomst av näringsverksamhet. Inkomst av kapital ingår inte. Inkomstklasserna är beräknade som inkomstkvintiler. De är beräknade utifrån hela Sveriges befolkning 18 år och äldre. De personer som saknar deklarerad inkomst eller av andra skäl inte deklarerat någon inkomst redovisas i en särskild kategori och ingår inte i beräkningen av kvintiler. Exempelvis innebär detta att de personer som ingår i den första inkomstkvintilen tillhör de 20 procent av befolkningen, 18 år och äldre, som har lägst inkomster, osv. Uppgifterna avser inkomster under år 2008 enligt 2009 års taxering. För fullständiga tabeller med felmarginaller, se rapportens tabellbilaga.

Tabell B.1
Valdeltagande i val till landstingsfullmäktige i Västra Götalands län 2010, efter kön och ålder. Procent

Ålder	Män	Kvinnor	Totalt
18-29 år	75,0 ±2,1	75,4 ±2,2	75,2 ±1,5
30-49 år	78,7 ±1,6	84,6 ±1,3	81,5 ±1,0
50-64 år	83,5 ±1,7	86,1 ±1,8	84,8 ±1,2
65- år	81,9 ±2,7	77,3 ±2,9	79,4 ±1,8
Samtliga	79,8 ±0,8	81,3 ±0,8	80,6 ±0,0

Källa: SCB:s valstatistik

Kommentar: Med ålder avses ålder vid valårets slut.

Tabell B.2**Valdeltagande i val till landstingsfullmäktige i Västra Götalands län 2010, efter kön och medborgarskap. Procent**

Medborgarskap	Män	Kvinnor	Totalt
Svenska medborgare	82,4 ±0,8	83,4 ±0,8	82,9 ±0,2
Utländska medborgare	35,4 ±3,1	39,8 ±3,4	37,4 ±2,4
Samtliga	79,8 ±0,8	81,3 ±0,8	80,6 ±0,0

Källa: SCB:s valstatistik

Tabell B.3**Valdeltagande i val till landstingsfullmäktige i Västra Götalands län 2010, efter kön och födelseland. Procent**

Födelseland	Män	Kvinnor	Totalt
Inrikes födda	84,0 ±0,9	85,0 ±0,9	84,5 ±0,4
Utrikes födda	57,1 ±2,9	62,2 ±2,9	59,7 ±1,9
Samtliga	79,8 ±0,8	81,3 ±0,8	80,6 ±0,0

Källa: SCB:s valstatistik

Tabell B.4**Valdeltagande i val till landstingsfullmäktige i Västra Götalands län 2010, efter kön och civilstånd. Procent**

Civilstånd	Män	Kvinnor	Totalt
Gifta	86,7 ±1,3	87,6 ±1,3	87,2 ±0,8
Ej gifta	74,6 ±1,2	76,8 ±1,3	75,7 ±0,6
Samtliga	79,8 ±0,8	81,3 ±0,8	80,6 ±0,0

Källa: SCB:s valstatistik

Kommentar: Till gifta räknas även registrerade partners.

Tabell B.5**Valdeltagande i val till landstingsfullmäktige i Västra Götalands län 2010, efter kön och utbildningsnivå. Procent**

Utbildning	Män		Kvinnor		Totalt	
Förgymnasial	73,6	±2,3	71,1	±2,7	72,3	±1,5
Gymnasial	79,1	±1,4	82,0	±1,5	80,5	±0,9
Eftergymnasial	88,9	±1,4	90,6	±1,2	89,8	±0,9
Samtliga	79,8	±0,8	81,3	±0,8	80,6	±0,0

Källa: SCB:s valstatistik

Kommentar: Utbildning avser högsta slutförda utbildning enligt SCB:s utbildningsregister per 1 januari 2010.

Tabell B.6**Valdeltagande i val till landstingsfullmäktige i Västra Götalands län 2010, efter kön och inkomst. Procent**

Inkomst	Män		Kvinnor		Totalt	
Nolltaxerare eller uppgift saknas	56,6	±4,2	53,4	±4,8	55,2	±3,1
Kvintil 1	70,1	±2,8	73,1	±2,4	72,0	±1,7
Kvintil 2	71,3	±3,4	78,3	±2,6	75,6	±1,9
Kvintil 3	80,1	±2,6	88,0	±1,8	84,6	±1,5
Kvintil 4	84,7	±2,0	90,4	±1,7	87,3	±1,3
Kvintil 5	91,3	±1,3	94,0	±1,9	92,0	±1,1
Samtliga	79,8	±0,8	81,3	±0,8	80,6	±0,0

Källa: SCB:s valstatistik

Kommentar: Inkomstuppgifterna är hämtade från SCB:s inkomst- och taxeringsregister (IoT). Med inkomst avses här summan av den sammanräknade förvärvsinkomsten, dvs. inkomst av tjänst och inkomst av näringsverksamhet. Inkomst av kapital ingår inte. Inkomstklasserna är beräknade som inkomstkvintiler. De är beräknade utifrån hela Sveriges befolkning 18 år och äldre. De personer som saknar deklarerad inkomst eller av andra skäl inte deklarerat någon inkomst redovisas i en särskild kategori och ingår inte i beräkningen av kvintiler. Exempelvis innebär detta att de personer som ingår i den första inkomstkvintilen tillhör de 20 procent av befolkningen, 18 år och äldre, som har lägst inkomster, osv. Uppgifterna avser inkomster under år 2008 enligt 2009 års taxering. För fullständiga tabeller med felmarginaler, se rapportens tabellbilaga.

Tabell C.1**Valdeltagande i omval till landstingsfullmäktige i Västra Götalands län 2011, efter kön och ålder. Procent**

Ålder	Män	Kvinnor	Totalt
18-29 år	32,7 ±2,7	34,1 ±2,6	33,3 ±1,8
30-49 år	35,6 ±2,0	40,7 ±1,9	38,1 ±1,3
50-64 år	45,4 ±2,6	52,7 ±2,6	49,1 ±1,7
65- år	58,2 ±3,4	53,9 ±3,4	55,9 ±2,1
Samtliga	42,4 ±1,0	45,7 ±1,0	44,1 ±0,0

Källa: SCB:s valstatistik

Kommentar: Med ålder avses ålder vid valårets slut.

Tabell C.2**Valdeltagande i omval till landstingsfullmäktige i Västra Götalands län 2011, efter kön och medborgarskap. Procent**

Medborgarskap	Män	Kvinnor	Totalt
Svenska medborgare	43,7 ±1,1	46,9 ±1,0	45,4 ±0,1
Utländska medborgare	19,7 ±2,6	21,6 ±2,8	20,6 ±1,9
Samtliga	42,4 ±1,0	45,7 ±1,0	44,1 ±0,0

Källa: SCB:s valstatistik

Tabell C.3**Valdeltagande i omval till landstingsfullmäktige i Västra Götalands län 2011, efter kön och födelseland. Procent**

Födelseland	Män	Kvinnor	Totalt
Inrikes födda	45,4 ±1,2	48,9 ±1,2	47,1 ±0,4
Utrikes födda	26,4 ±2,7	30,1 ±3,0	28,3 ±2,0
Samtliga	42,4 ±1,0	45,7 ±1,0	44,1 ±0,0

Källa: SCB:s valstatistik

Tabell C.4**Valdeltagande i omval till landstingsfullmäktige i Västra Götalands län 2011, efter kön och civilstånd. Procent**

Civilstånd	Män		Kvinnor		Totalt	
Gifta	51,6	±2,0	53,4	±2,0	52,5	±1,2
Ej gifta	35,7	±1,5	40,2	±1,6	38,0	±0,9
Samtliga	42,4	±1,0	45,7	±1,0	44,1	±0,0

Källa: SCB:s valstatistik

Kommentar: Till gifta räknas även registrerade partners.

Tabell C.5**Valdeltagande i omval till landstingsfullmäktige i Västra Götalands län 2011, efter kön och utbildningsnivå. Procent**

Utbildning	Män		Kvinnor		Totalt	
Förgymnasial	35,6	±2,7	39,6	±3,0	37,6	±1,8
Gymnasial	37,7	±1,8	41,5	±1,9	39,5	±1,2
Eftergymnasial	57,3	±2,4	57,9	±2,1	57,6	±1,5
Samtliga	42,4	±1,0	45,7	±1,0	44,1	±0,0

Källa: SCB:s valstatistik

Kommentar: Utbildning avser högsta slutförda utbildning enligt SCB:s utbildningsregister per 1 januari 2010.

Tabell C.6**Valdeltagande i omval till landstingsfullmäktige i Västra Götalands län 2011, efter kön och inkomst. Procent**

Inkomst	Män	Kvinnor	Totalt
Nolltaxerare eller uppgift saknas	26,1 ±4,2	28,2 ±4,3	26,9 ±3,0
Kvintil 1	29,0 ±2,9	37,1 ±2,7	34,1 ±1,9
Kvintil 2	44,5 ±4,1	44,6 ±3,2	44,5 ±2,4
Kvintil 3	43,4 ±3,6	45,9 ±2,9	44,9 ±2,2
Kvintil 4	40,9 ±2,8	55,5 ±3,2	47,5 ±2,0
Kvintil 5	54,3 ±2,5	64,4 ±4,1	56,9 ±2,1
Samtliga	42,4 ±1,0	45,7 ±1,0	44,1 ±0,0

Källa: SCB:s valstatistik

Kommentar: Inkomstuppgifterna är hämtade från SCB:s inkomst- och taxeringsregister (IoT). Med inkomst avses här summan av den sammanräknade förvärvsinkomsten, dvs. inkomst av tjänst och inkomst av näringsverksamhet. Inkomst av kapital ingår inte. Inkomstklasserna är beräknade som inkomstkvintiler. De är beräknade utifrån hela Sveriges befolkning 18 år och äldre. De personer som saknar deklarerad inkomst eller av andra skäl inte deklarerat någon inkomst redovisas i en särskild kategori och ingår inte i beräkningen av kvintiler. Exempelvis innebär detta att de personer som ingår i den första inkomstkvintilen tillhör de 20 procent av befolkningen, 18 år och äldre, som har lägst inkomster, osv. Uppgifterna avser inkomster under år 2008 enligt 2009 års taxering. För fullständiga tabeller med felmarginaler, se rapportens tabellbilaga.

Tabell D.1**Förändring i valdeltagande i val till landstingsfullmäktige i Västra Götalands län 2010–2011, efter kön och ålder. Procentenheter**

Ålder	Män	Kvinnor	Totalt
18-29 år	-42,4 ±2,9	-41,4 ±3,0	-41,9 ±2,0
30-49 år	-43,1 ±2,1	-43,9 ±2,0	-43,4 ±1,3
50-64 år	-38,1 ±2,7	-33,3 ±2,7	-35,7 ±1,8
65- år	-23,7 ±3,3	-23,4 ±3,5	-23,5 ±2,2
Samtliga	-37,5 ±1,0	-35,6 ±1,0	-36,5 ±0,0

Källa: SCB:s valstatistik

Kommentar: Med ålder avses ålder vid respektive valårs slut.

Tabell D.2**Förändring i valdeltagande i val till landstingsfullmäktige i Västra Götalands län 2010–2011, efter kön och medborgarskap. Procentenheter**

Medborgarskap	Män		Kvinnor		Totalt	
Svenska medborgare	-38,7	±1,1	-36,5	±1,1	-37,6	±0,2
Utländska medborgare	-15,7	±2,9	-18,2	±3,5	-16,9	±2,3
Samtliga	-37,5	±1,0	-35,6	±1,0	-36,5	±0,0

Källa: SCB:s valstatistik

Tabell D.3**Förändring i valdeltagande i val till landstingsfullmäktige i Västra Götalands län 2010–2011, efter kön och födelseland. Procentenheter**

Födelseland	Män		Kvinnor		Totalt	
Inrikes födda	-38,6	±1,2	-36,1	±1,2	-37,4	±0,4
Utrikes födda	-30,7	±3,0	-32,1	±3,2	-31,4	±2,1
Samtliga	-37,5	±1,0	-35,6	±1,0	-36,5	±0,0

Källa: SCB:s valstatistik

Tabell D.4**Förändring i valdeltagande i val till landstingsfullmäktige i Västra Götalands län 2010–2011, efter kön och civilstånd. Procentenheter**

Civilstånd	Män		Kvinnor		Totalt	
Gifta	-35,1	±2,0	-34,3	±2,0	-34,7	±1,2
Ej gifta	-39,0	±1,6	-36,6	±1,6	-37,8	±0,9
Samtliga	-37,5	±1,0	-35,6	±1,0	-36,5	±0,0

Källa: SCB:s valstatistik

Kommentar: Till gifta räknas även registrerade partners.

Tabell D.5
Förändring i valdeltagande i val till landstingsfullmäktige i Västra
Götalands län 2010–2011, efter kön och utbildningsnivå.
Procentenheter

Utbildning	Män		Kvinnor		Totalt	
Förgymnasial	-38,0	±2,8	-31,6	±3,1	-34,7	±1,9
Gymnasial	-41,3	±1,9	-40,5	±2,0	-40,9	±1,2
Eftergymnasial	-31,6	±2,4	-32,7	±2,2	-32,2	±1,5
Samtliga	-37,5	±1,0	-35,6	±1,0	-36,5	±0,0

Källa: SCB:s valstatistik

Kommentar: Utbildning avser högsta slutförda utbildning enligt SCB:s utbildningsregister per 1 januari 2010.

Tabell D.6
Förändring i valdeltagande i val till landstingsfullmäktige i Västra
Götalands län 2010–2011, efter kön och inkomst. Procentenheter

Inkomst	Män		Kvinnor		Totalt	
Nolltaxerare eller uppgift saknas	-30,5	±4,8	-25,1	±5,6	-28,3	±3,6
Kvintil 1	-41,1	±3,2	-36,0	±2,8	-37,9	±2,0
Kvintil 2	-26,8	±4,0	-33,7	±3,3	-31,1	±2,4
Kvintil 3	-36,6	±3,5	-42,1	±2,9	-39,7	±2,1
Kvintil 4	-43,9	±2,9	-34,9	±3,2	-39,8	±2,0
Kvintil 5	-37,0	±2,6	-29,6	±4,1	-35,1	±2,1
Samtliga	-37,5	±1,0	-35,6	±1,0	-36,5	±0,0

Källa: SCB:s valstatistik

Kommentar: Inkomstuppgifterna är hämtade från SCB:s inkomst- och taxeringsregister (IoT). Med inkomst avses här summan av den sammanräknade förvärvsinkomsten, dvs. inkomst av tjänst och inkomst av näringsverksamhet. Inkomst av kapital ingår inte. Inkomstklasserna är beräknade som inkomstkvintiler. De är beräknade utifrån hela Sveriges befolkning 18 år och äldre. De personer som saknar deklarerad inkomst eller av andra skäl inte deklarerat någon inkomst redovisas i en särskild kategori och ingår inte i beräkningen av kvintiler. Exempelvis innebär detta att de personer som ingår i den första inkomstkvintilen tillhör de 20 procent av befolkningen, 18 år och äldre, som har lägst inkomster, osv. Uppgifterna avser inkomster under år 2008 enligt 2009 års taxering. För fullständiga tabeller med felmarginaler, se rapportens tabellbilaga.

Tabell E
Valdeltagande i val till landstingsfullmäktige 2010, hela riket och
Västra Götaland. Logistisk regressionsmodell. Oddskvoter

Variabel	Hela riket		Västra Götaland	
	Bivariat	Full modell	Bivariat	Full modell
Kvinna	1,14** (1,10-1,19)	1,29** (1,23-1,35)	1,10 (1,00-1,22)	1,26** (1,13-1,41)
30-49 år	1,58** (1,51-1,65)	0,80** (0,75-0,86)	1,45** (1,30-1,62)	0,72** (0,61-0,85)
50-64 år	2,29** (2,17-2,42)	1,05 (0,98-1,14)	1,83** (1,61-2,09)	0,83* (0,68-1,00)
65- år	1,58** (1,47-1,69)	0,85** (0,78-0,92)	1,27** (1,08-1,49)	0,72** (0,59-0,89)
Utländsk medborgare	0,11** (0,10-0,11)	0,21** (0,19-0,22)	0,12** (0,11-0,14)	0,24** (0,20-0,29)
Utrikes född	0,26** (0,25-0,27)	0,43** (0,41-0,46)	0,27** (0,24-0,30)	0,44** (0,37-0,51)
Gift	2,17** (2,08-2,27)	2,14** (2,03-2,27)	2,18** (1,96-2,42)	2,20** (1,94-2,51)
Eftergymnasial utbildning	2,61** (2,48-2,74)	2,37** (2,24-2,51)	2,70** (2,39-3,03)	2,32** (2,03-2,66)
Inkomst (i 1000-tals kronor per månad)	1,05** (1,05-1,05)	1,03** (1,03-1,04)	1,05** (1,04-1,06)	1,04** (1,03-1,04)
Antal observationer	-	105 680	-	17 631

Kommentar: * innebär att oddskvoten är signifikant i förhållande till referenskategori på 0,05-nivån, medan ** innebär att oddskvoten är signifikant på 0,01-nivån. Referenskategori för åldersvariablerna är åldersgruppen 18-29 år. Med inkomst avses summan av sammanräknad förvärsinkomst, sjöinkomst och överskott av kapital (år 2008 enligt taxeringen 2009). Till gifta räknas även registrerade partners.

In English

Summary

On 15 May 2011, a re-election to the County Council in Västra Götaland and the Municipal Council in Örebro, northeast constituency, took place. The re-elections were consequences of irregularities in voting procedures in the original 2010 elections. These kinds of re-elections are rare in Sweden and therefore there was uncertainty beforehand about what the voting rates would be. As it turned out, the participation rates were much lower in the re-elections than in the original, invalid elections. In Västra Götaland, the voting rate diminished with 37 percentage points, from 81 to 44 percent. The corresponding decrease in the northeast constituency in Örebro was 20 percentage points, from 83 to 63 percent. Both these decreases were more profound than in previous Swedish re-elections.

Statistics Sweden has analysed the electoral participation in the 2011 re-elections. This includes analyses of the voting rates in different parts of the population entitled to vote, and also changes in the voting rates compared to the original elections in 2010. Therefore, Statistics Sweden has conducted a specific survey of the electoral participation in the 2011 re-elections. The survey is based on a sample of more than 18 000 individuals entitled to vote. Also, the 2010 electoral participation survey is used in order to make comparisons between the two elections.

In the 2011 re-elections, the voting rates decreased compared to the original elections in 2010. This occurred both in total and in all concerned electoral districts. The number of places available for early voting was less in the re-elections. Also, the time period allocated to early voting was a week shorter in the re-elections than in the previous, invalid elections. Even if there is some uncertainty in the figures, we can conclude that the share of early voters was less in the re-elections. However, we cannot find any evidence that this would have had any substantial effect on the overall voting rates.

In the 2010 elections, the voting rates were higher among women, the elderly, Swedish citizens, Swedish born persons, married, well educated and persons with high incomes. And conversely, the rates were lower among men, younger persons, foreign citizens, foreign-

born, those not married and those with lower education and lower incomes. The same pattern appears in the 2011 re-elections. The decline in participation is substantial in all these groups. However, some differences were accentuated. In the age group 18-29 years, the voting rate was only half in the re-election in Västra Götaland. The difference in voting rates between that age group and the age group 65 years and older was 4 percentage points in the 2010 election. In the 2011 re-election, that difference had increased to 23 percentage points. From other perspectives, the decline was more evenly spread over different groups. Given the great decline in voting rates in the 2011 re-elections, the inequality with regard to participation did not increase as much as one could have expected. Still, the participation in the 2011 re-elections was more unequal than the participation in the original elections in 2010.

A note of thanks

We would like to express appreciation to our survey respondents – the people, enterprises, government agencies and other institutions of Sweden – with whose cooperation Statistics Sweden is able to provide reliable and timely statistical information meeting the current needs of our modern society.

Den 15 maj 2011 genomfördes omval till landstingsfullmäktige i Västra Götaland och kommunfullmäktige i Örebro, nordöstra valkretsen. SCB har genomfört en särskild undersökning av valdeltagandet i dessa omval. I rapporten *Valdeltagande vid omvalen 2011* redovisas analyser baserade på den undersökningen. Rapporten är skriven av Richard Öhrvall vid SCB:s enhet för demokratistatistik.

Studien av valdeltagandet vid 2011 års omval är genomförd på uppdrag av regeringen.

ISSN 1654-5656 (online)
ISSN 1652-6954 (print)
ISBN 978-91-618-1554-8

All officiell statistik finns på: **www.scb.se**
Kundservice: tfn 08-506 948 01

All official statistics can be found at: **www.scb.se**
Customer service, phone +46 8 506 948 01